

REVISTA ORTODOXĂ

**PUBLICAȚIA ON-LINE
A
ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI**

NR. 3/2020

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI

ISSN 2392-6546, ISSN-L 2392-6546

COLEGIUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE:

ÎPS Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

MEMBRI:

Pr. Prof. Univ. Dr. NICOLAE RĂZVAN STAN
Pr. Prof. Univ. Dr. PICU OCOLEANU
Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN IVAN
Pr. Conf. Univ. Dr. CONSTANTIN BĂJĂU
Pr. Lect. Univ. Dr. ION REȘCEANU
Pr. Lect. Univ. Dr. IOAN SORIN BORA
Diac. Lect. Univ. Dr. MIHAI CIUREA

REDACTOR ȘEF:

Pr. Lect. Univ. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE

COORDONATOR REVISTĂ:

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

CORECTOR REVISTĂ:

Drd. DORU MARCU

TEHNOREDACTARE:

VALENTIN CORNEANU

CUPRINS:

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ :

Pr. ION PLOSCARU, *Clerul vâlcean și Răscoala din 1907 (II)* ... p. 4

Pr. ION PLOSCARU, *Descoperirile arheologice de la Sucidava și importanța lor pentru creștinismul românesc* ... p. 8

Pr. ION PLOSCARU, *Opera reformatoare a domnitorului Alexandru Ioan Cuza* ... p. 14

Pr. CRISTIAN MIHAI MITU, *Sfințenia în viața de familie în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur* ... p. 19

BIOGRAFII LUMINOASE:

Diac. PETRE BĂRĂNGUȚĂ, *Sfântul Atanasie cel Mare – repere hagiografice* ... p. 24

Pr. IONEL DORIN MOGA, *Viața Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu (1654-1714)* ... p. 28

Pr. IONEL DORIN MOGA, *Influența Voievodului Constantin Brâncoveanu asupra dezvoltării vieții spirituale a românilor* ... p. 31

TEOLOGIE LITURGICĂ:

Pr. CRINU MIHAI, *Proskomidia – evoluție istorică* ... p. 35

POEZIE RELIGIOASĂ:

Pr. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE, *Sub cinstitul tău acoperământ (Priceasnă)* ... p. 41

CLERUL VÂLCEAN ȘI RĂSCOALA DIN 1907 (II)

Pr. ION PLOSCARU
Parohia Cracu-Muntelui, județul Mehedinți

Preoți participanți la Răscoală

Dintre preoții vâlțeni care au contribuit într-un fel sau altul la Răscoala din 1907, amintim în primul rând pe Teodor Bălășel, născut la 8 noiembrie 1869, în satul Bogdănești. A fost învățător, preot iar mai târziu, unul dintre redactorii revistei „Cuvântul adevărului”. Fire revoluționară și „setos de dreptate”, era în primăvara anului 1907 la datorie, slujind pe sătenii săi dragi, demascând asuprirea la care îi supuneau arendașii¹.

Privitor la originea sa, preotul Teodor Bălășel scria: „sunt fecior de simpli țărani get-beget, născut, crescut și trăind în clasa cea mai de jos a poporului. Cunosc prin mine însumi toate mizeriile, calitățile sau defectele clasei mele. Sub nici un motiv nu mi se poate aduce acuzațiunea că aș fi un renegat, care mi-am uitat clasa din care m-am născut căci sunt printre cei dintâi care au scris și au luptat pentru dezrobirea economică. Fac parte din acei ce la 1907 au fost acuzați ca instigatori ai răscoalelor, bun de aruncat în fundul ocnei, cu lanțurile de gât”².

A luat apărarea unor țărani din Valea Prahovei, insultați într-un articol din revista „Românul”. El scria: „în fața unei insulte atât de grave ce aduc unii scriitori profesionaliști prea mult răbdătorului nostru neam, rămâi încremenit de atâta îndrăznerală obraznică. Cred oare aceste vipere încălzite și hrănite la sânul nostru că nu va veni o zi când răbdarea noastră se va isprăvi și le va zdrobi lor capul? Și revistele care se intitulează cu nume românești și care publică în coloanele lor insulte atât de grave la adresa neamului nostru, nu simt ele pe obrazul lor rușinea unei fapte atât de degratoare? Aceasta e răsplata ce ne dați, pentru că vă hrănim ca pe niște trântori”³.

Într-un alt articol preciza că în 1907, cu puțin înainte de răscoală a „suflet puțin praf de purici peste cei jepsii prin îndoiturile filelor bietului „Roman Literar” și insectele acestea au sărit toate pe mine pișcându-mă pe ici,

¹ Dumitru Bălașa, *Preotul scriitor Teodor Bălășel și Răscoala din 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, nr 1-2, an XXIX (1977), p. 69.

² *Ibidem*, p. 73.

³ *Ibidem*, p. 71.

pe colea. Mai ales în vremea răscoalelor tare mult se mai zbugiumau bieteles lighioane, și prin săriturile lor tot spre mine da lumii să înțeleagă că dacă mam legat de ele, tot eu sunt criminalul autor al răscoalelor din Oltenia, și în consecință cereau ștergerea mea din pomelnicul celor vii”⁴.

Preotul Teodor Balașel scapă de a fi sancționat datorită lui Spiru Haret care a scos din culpă pe toți preoții și învățătorii rasculați⁵. Protoiereul județului Vâlcea scria în raportul său că cei care au desfășurat mai multă activitate „de pacificare cu ocazia răscoalelor au fost preotii Gh. Folescu din Călina și pr. T. Balașel din Ștefănești”⁶. Ca urmare este medaliat cu „Răsplata muncii pentru Biserica”. El menționează referitor la Spiru Haret: „mă mândresc cu cinstea de a-i fi fost unul din ucenicii săi cei mai de aproape, de a fi lucrat mult timp sub directa lui povățuire și de a fi purtat pe slabii mei umeri sarcini grele, numai pentru dragostea ce-i purtam lui și poporului în mijlocul căruia păstoresc de un sfert de veac”⁷. Tot într-un articol scria cu o strălucită ironie: „s-a găsit cu cale ca țăranul să fie chemat la civilizație prin mijlocul zbirilor, zapciilor, dorobanților și a jandarmilor, care au căzut pe spinarea lui ca biciul lui Dumnezeu, l-au stâlcit în bătai după ce i-au scuturat tot ce a avut în casă... ouăle, puii de găină, limba și mușchiul porcului, untul și laptele vacii le mânanca d-l arendaș, d-l zapciu, d-l căpitan al companiei și alți mulți domni și doamne; iar copiii țăranului mănâncă zărul laptelui și răbdări prăjite cu mămăligă goală”⁸.

Preotul Mărgăritescu din Vârleni a fost cercetat pentru a se vedea în ce raporturi s-a aflat cu un încasator al revistei „Vorbe Bune”, care totodată cutreiera județul, agitând pe țărani. Se constată că a avut dese întâlniri cu acesta, că l-a găzduit și însoțit prin comună⁹.

Preotul Gheorghe Nicolăescu, învățător și paroh în comuna Pietrării de Sus, a fost de asemenea dat în judecată ca instigator pentru faptul că în înțelegere cu Constantin Pietraru, cântăreț la biserică și cu Constantin D. Dinică, paracliserul, în urma corespondenței ce ținuse cu Vasile Kogălniceanu și a instrucțiunilor primite de la dânsul pentru constituirea și în localitate a unei sucursale a societății „Reuniunea Țărănească”, în ziua de 10 decembrie 1906, a înființat o filială a zisei societăți în Pietrari cu o deosebită solemnitate și fast, plecând de la biserică după sfânta liturghie cu locuitorii la școală, unde ținându-le o înfierbântată cuvântare, a procedat la fondarea societății, cu

⁴ *Ibidem*, p. 71.

⁵ *Ibidem*, p. 72.

⁶ *Preoții rurali și răscoalele țărănești*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 7, anul XXXI (1907), p. 795.

⁷ Dumitru Bălașa, *op. cit.*, p. 73.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Al. I. Ciurea, *Preoții români în revoluțiile țărănimii- cu privire specială asupra răscoalei din 1907*, în revista „Studii Teologice”, nr. 9-10, seria a II a, anul V (1953), p. 699.

cântărețul Constantin Pietraru ca președinte și paracliserul Constantin D. Dinică ca secretar¹⁰.

Pentru această adunare au fost lipite afișe pe ziduri și pe stâlpi. Iată cuprinsul afișului: „Reuniunea Țărănească din Pietrarii de Sus. Apel către toți frații sătenii din Pietrarii de Sus. Se aduce la cunoștința fraților săteni din Pietrarii de Sus că această reuniune s-a fixat pentru ziua de duminică 18 martie , ora 3 p.m. O mare întrunire politică care va avea loc la localul școlii din acest sat, în care se vor discuta cele mai de seamă chestiuni de interes general. În acest scop sunt rugați a lua parte la această întrunire toți acei care vor dori o îmbunătățire a soartei lor. A sosit vremea mântuirii și orice întârziere va fi în paguba noastră a tuturor. Cine va avea urechi de auzit, va auzi. 1907, Martie 15. Comitetul. Oricine va îndrăzni a rupe acest afiș va fi supus judecării”¹¹.

Preoții C. Rădulescu din Lăcusteni, Gh. Diaconescu din Popești, Ionescu Teodor din comuna Zavideni și Marin Ursescu din Cireșu, pentru munca lor depusă ca „potolitori” ai răscoalei au fost decorati și numele lor sunt publicate în decretul regal¹².

Preoți bănuți, arestați și cercetați de parchetele tribunalelor și apoi eliberați imediat fiind negăsiți vinovați au fost: Ilie Nicolăescu, parohul parohiei Ganța, Alexandru Rădulescu, parohul parohiei Ionești-Mincului, Constantin Prudeanu, parohul parohiei Căineni și Constantin Popescu din comuna Roiești¹³.

Preoți bănuți și nearestați au fost: Florea Ceaușeanu, paroh la parohia Laloși și Nicolae Lăzărescu, supranumerar la parohia Roiești¹⁴.

Au mai fost și alți preoți vâlceni implicați în Răscoala din 1907, dintre care amintim: Gheorghe Bălțeanu, preot în Bălteni, caracterizat ca „nesimțitor și nesupus la chemările făcute de forurile superioare de a convinge pe țărani să nu se răscoale”; Ion Ceaușeanu, preot în Diculești, născut în 1857, absolvent al seminarului inferior, preot la acea parohie din 1894 . A fost socotit ca instigator; Gheorghe Constantinescu, preot în Mihăiești; Constantin Mărgăritescu, preot în Văsleni, socotit sprijinitor și instigator, arestat și schingiuit ; Ștefan Tomescu, preot în Cremenari-Flămânda, participant la răscoală, adresând „cuvinte grele” autorităților¹⁵.

Dintre cântăreții arestați ca instigatori menționăm pe Mihail Popescu de la parohia Făurești și Ioan Georgescu de la parohia Târgu-Hurezi.

¹⁰ Teodor M. Popescu , *O dicuție în jurul atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de Răscoala din 1907* , în revista „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 3-4, anul LXXV (1957) , p. 262.

¹¹ *Ibidem* , p. 263.

¹² *Preoții rurali și răscoalele țărănești* , p. 620-621.

¹³ Revista „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 7, anul XXXI (1907) , p. 799.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Al. N. Dunăreanu , *Preoții din eparhia Râmnicului Noului-Severin participanți la Răscoala din 1907* , în revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 1-3, anul XXIX (1977) , p. 106-107.

Așadar, numărul preoților care și-au adus contribuția la Răscoală din 1907 este mare, ca și în cazul luptătorilor din rândul țărănimii și al intelectualității, mulți rămânând necunoscuți¹⁶.

Preoții nu au putut să se afle, prin cuget, simțire și faptă decât împreună cu cei nedreptățiți și mereu în suferință, înțelegând că în asemenea momente mai presus de orice este datoria de a rămâne devotați slujirii oamenilor; simțirea lor i-a îndemnat, cugetul i-a hotărât, iar fapta lor a urmat cugetului și simțirii¹⁷.

Bibliografie: Balașa, Dumitru, *Preotul scriitor Teodor Balașel și răscoala din 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, anul XXIX (1977), nr. 1-2, p. 68-74; *Către toți cucernicii preoți și către toți învățătorii din comunele rurale*, f. a., în revista „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXX (1907), nr. 12, p. 1406-1409; Ciurea, Al. I., *Preoți români în revoluțiile țărănimii-cu privire specială asupra răscoalei din 1907*, în revista „Studii Teologice”, anul V (1953), nr. 9-10, pp. 677-706; *Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională*, f. a., în revista „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXXVI (1968), nr. 11-12, p. 1289-1342; Dumitrescu-Bistrița, Gheorghe, *1907 în folclorul românesc din ținuturile din dreapta Oltului*, în revista „Mitropolia Olteniei”, anul XXIX (1977), p. 102-105; Dunăreanu, Al. N., *Preoți din Eparhia Râmnicului Noului-Severin participanți la răscoala din 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, an XXIX (1977), nr. 1-3, p. 106-109; Popescu, Ioan, *Participarea unor preoți olteni la răscoala din 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, an XXIX (1977), nr.1-3, pp. 90-91; *Preoții rurali și răscoale țărănești*, f. a., în revista „Biserica Ortodoxă Română”, an XXXI (1907), nr. 6, p. 611-641; Stănciulescu, Al. N., *Mențiuni din presa vremii referitoare la contribuția preoțimii oltene în răscoala din 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, an XXIX (1977), nr 1-3, p. 92-101; Vornicescu Severineanu, Nestor, *Cauze slujite și nedreptăți suferite de clericii olteni în 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, an XXIX (1977), nr. 1-3, p. 12-29.

¹⁶ Ion Popescu, *Participarea unor preoți olteni la Răscoala din 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 1-3, anul XXIX (1977), p. 90.

¹⁷ Nestor Vornicescu Severineanu, *Cauze slujite și nedreptăți suferite de clericii olteni în 1907*, în revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 1-3, anul XXIX (1977), p. 29.

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE LA SUCIDAVA ȘI IMPORTANȚA LOR PENTRU CREȘTINISMUL ROMÂNESC

Pr. ION PLOSCARU
Parohia Cracu-Muntelui, județul Mehedinți

Soarta romanității din fosta provincie Dacia Inferior în momentul, dar mai ales după retragerea aureliană în sudul Dunării (271-274) a constituit o problemă deosebită în istoriografia românească. Continuitatea populației daco-romane pe teritoriul Daciei după retragerea aureliană în sudul Dunării este atestată de legăturile populației autohtone cu romanitatea sud-dunăreană și cu spațiul dobrogean ce rămâne sub stăpânire romană până în anul 602.

Activitatea desfășurată de Constantin cel Mare la Dunăre, dar mai ales la nordul ei, va contribui nu numai la revenirea teritoriului unei părți din Dacia Traiană în granițele Imperiului, ci și la consolidarea romanității și răspândirea în masă a creștinismului.

Această activitate este concretizată, într-o primă fază cuprinsă între anii 324-328, prin construirea unui pod peste Dunăre, care „lega Oescus de pe malul drept cu Sucidava de pe malul stâng”¹, atât din cauza „pericolului got care amenința granițele nordice, dar mai ales pentru a facilita legăturile dintre romanitatea orientală sud-dunăreană cu cea din nord”². A fost refăcut acum și drumul care ducea de la Sucidava spre nord pe valea Oltului, ajungând până la Romula³ și oprindu-se la „valul de pământ”⁴, cunoscut sub numele de Brazda lui Novac.

După construirea podului și refacerea vechiului drum roman, Constantin cel Mare va restaura vechile castre de la Sucidava (unde va construi o nouă cetățuie), Drobeta (având la bază pe cel ridicat de împăratul Traian), Putinei (un „castellum” ridicat din temelii), Desa, Bistreț, și Slăveni⁵.

Refacerea fortificațiilor pe malul stâng al Dunării a dus la înlesnirea legăturilor dintre imperiu și populația autohtonă, în domeniul politic, economic, etno-cultural, lingvistice și religios.

Urmașii lui Constantin vor continua să stăpânească teritoriul Olteniei, folosind castrele refăcute sau construite de înaintașul lor. Castrul roman de la

¹ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 608

² Nicolae Dănilă, *Viața creștină în Oltenia în secolele IV-VI, în lumina documentelor romano-bizantine*, în revista „Mitropolia Olteniei”, anul XXXVI, 1984, nr. 5-6, p. 329.

³ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. II, p. 608.

⁴ Nicolae Dănilă, *op. cit.* p. 327.

⁵ *Ibidem.*

Sucidava, refăcut de Constantin cel Mare se regăsea pe locul unei așezări mai vechi, iar astăzi localitatea antică Sucidava se găsește îngropată sub satul Celei, la trei kilometri spre apus de Corabia, pe malul Dunării. Numele așezării se traduce prin „Cetatea Sucilor”, trib getic din Câmpia Română al cărui centru politic și economic se găsea aici⁶.

Distrusă în anul 447, de hunii conduși de Attila, în timpul împăratului roman Teodosiu II, cetatea Sucidava avea să fie refăcută de împăratul Justinian, între anii 530-533, fiindu-i adăugată o fântână secretă. Fântâna secretă a fost descoperită în urma săpăturilor arheologice din vara anului 1858. Construcția ei a rezultat din nevoia garnizoanei romane de a-și asigura alimentarea cu apă potabilă, atunci când migratorii blocau ieșirea din cetățuie⁷.

Fântâna secretă din Sucidava se găsește la sud de zidul de apărare al cetății. Astăzi este complet restaurată pe baza elementelor tehnice, observate în timpul săpării ei și a planului întocmit de către Direcția Monumentelor Istorice, filiala Craiova. Din puțul fântânii s-au scos numeroase obiecte: un bloc de calcar cioplit, puțin arcuit, lung de 0,73m, ce servise la arcul unei intrări. Pe față are săpată, în adânc pe un disc, o cruce de tip bizantin, specifică secolului VI; o monedă mică din bronz; un fragment de amforă, cu resturi dintr-o inscripție pictată ce amintește de numele lui Hristos; un gât de amforă ce are pictat pe el cu vopsea maro monograma „Maria a născut pe Hristos”⁸.

Astăzi, această frumoasă fântână secretă reprezintă cel mai atractiv obiectiv arheologic, atât pentru oamenii de știință, cât și pentru vizitatori, deoarece constituie un unicat în lumea antică.

Religia creștină a pătruns și s-a răspândit pe teritoriul Olteniei mai ales în timpul împăratului Constantin cel Mare și a urmașilor săi, prin intermediul misionarilor trimiși de episcopii sud-dunăreni, între care un rol important trebuie să-l fi jucat Sfântul Niceta de Remesiana și horiepiscopii trimiși de episcopia de Aquae. Un rol important în răspândirea și organizarea creștinismului la nord de Dunăre l-au jucat numeroasele episcopii înființate în secolul IV, în apropierea Dunării: Aquae, Oescus, Remesiana, Sardica ș.a., ai căror titulari sunt atestați cu ocazia diferitelor sinoade ținute în teritoriile dunărene.

În secolul al VI-lea se pare că teritoriul romanic al Olteniei a fost supus jurisdicțional arhiepiscopiei Justiniana Prima, înființată prin novela XI, din 16 aprilie 535, de către împăratul Justinian. Conform marelui savant Dumitru Tudor, „Recidiva din novelă ar fi forma coruptă a numelui Sucidava, ceea ce transformă această novelă într-un document sigur ce atestă vechimea și stadiul creștinismului nord-dunărean. Recidiva/Sucidava și teritoriul ei, ar fi aparținut

⁶ Dumitru Tudor, *Oltenia Română*, ediția a II-a, Editura Științifică, București, 1958, p. 169.

⁷ Idem, *Sucidava – Monumentele patriei noastre*, Editura Meridian, București, 1966, p. 41.

⁸ Idem, *Sucidava*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1974, p. 142-143.

de episcopia de Aquae-Prahovo, din fosta Jugoslavie”⁹, iar în 535, a trecut sub jurisdicția Arhiepiscopiei Justiniana Prima.

Săpăturile arheologice din anii 1946 și 1947, au scos la lumină, în colțul de nord-vest al cetățuii, ruinele unei importante clădiri, a cărei formă indică o bazilică creștină. Până în momentul de față ea rămâne cea mai veche construcție de acest gen, la nord de Dunăre¹⁰. Orientarea ei este obișnuită bisericilor creștine, cu altarul-absidă spre răsărit, iar intrarea ei principală se găsea pe latura îngustă dinspre sud. Zidurile înalte de un metru au permis cercetătorilor sa-i stabilească forma și dimensiunile. Avea lungimea de 20,90m și lățimea de 10,20m¹¹. Corpul clădirii se compunea dintr-o navă dreptunghiulară și dintr-o absidă-altar cu raza de 3,80m. Temeliile ei groase de 0,65m ar putea indica pereți de zidărie până la strășină. Ulterior, pe latura sudică s-a atașat un diaconium, format din două cămăruțe în care se păstrau veșmintele și obiectele de cult. În mijlocul sălii destinate credincioșilor se ridicase amvonul. Toate încăperile se pavaseră cu resturi de cărămizi romane și bizantine, pe fața cărora se cunoștea urma unui incendiu puternic, ce mistuise bazilica odată cu cetatea¹².

Biserica a servit ca necropolă numai pentru personaje de seamă, militare și eclesiastice. Sub pavaj s-au descoperit trei morminte, iar în afara clădirii alte trei, toate aceste morminte fiind lipsite de inventarul funerar, întâlnit în necropolele păgâne. Înhumarea s-a făcut în simple cutii de cărămizi mari, toate așezate vertical într-un singur rând, toate de tip roman sau bizantin. Numai la capătul unuia dintre morți a fost descoperită o cărămidă bizantină, având imprimată pe ea o cruce - crux gemata. Acest tip de cruce este caracteristic secolului al XI-lea¹³. Mormintele conțineau pe lângă scheletele defuncțiilor, piese pentru îmbrăcăminte și accesorii, podoabe, vase din sticlă, tuburi din os, monede. Vasele din lut și sticlă s-au găsit așezate frecvent la picioare și câteodată la cap, iar monedele s-au găsit lângă palme sau în gura defuncțiilor, dar și în alte părți ale gropilor¹⁴. Natura materialelor arheologice din morminte și practicile de rit permit atribuirea osemintelor unei populații preponderent romanice.

Mai târziu, deasupra ruinelor acestei bazilici, au apărut bordeiele românești din veacurile XIII și XIV. Interiorul bisericii apare mult răscolit de locuirea românească feudală și de către extractorii de material pentru

⁹ Nicolae Dănilă, *op. cit.* p. 329.

¹⁰ Dumitru Tudor, *Sucidava – Monumentele patriei noastre*, p. 45.

¹¹ Idem, *Sucidava*, p. 134.

¹² Idem, *Itinerare arheologice și istorice oltene*, Editura Sport – Turism, București, 1979, p. 124.

¹³ Idem, *Sucidava*, p. 135.

¹⁴ Octavian Toropu, *Romanitate târzie și străromânii în Dacia Traiană sud – carpatică sec. III-XI*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 84.

construcții. Lângă amvon existase în secolele XIV-XV, o locuință românească pe a cărei vatră s-a aflat, între altele, o frumoasă „căniță” din lut păstrată în întregime¹⁵.

În afara clădirii s-a descoperit o groapă cu deșeurile de ritual liturgic, folosită pentru aruncarea unor resturi de vase, cărbuni și cenușă. Cea mai prețioasă descoperire din această groapă este un fragment de amforă de lut gălbui, pe care se păstrează o inscripție grecească: „Maria a născut pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu”, precum și numele preotului Lukonochos, fiul lui Lykatios, probabil slujitor al bisericii din Sucidava¹⁶. Amfora făcuse parte din inventarul de cult al bazilicii, fiind destinată păstrării vinului sau a apei sfințite folosite pentru liturghie sau împărtășanie. Însemnarea de pe vas ne amintește numele celui mai vechi preot creștin din Dacia, slujitor în Bazilica de la Celei prin veacul al VI-lea.

Menționarea unor preoți, fie cu numele (Lukonochos), fie fără, este extrem de valoroasă, deoarece ne face cunoscută existența unei ierarhii bisericești în bazilica de la Sucidava și totodată preoții stau drept mărturie pentru o activitate intens misionară prin care aceștia au răspândit învățătura creștină în jurul cetății, unde locuia populația locală de tradiție românească.

Săpăturile din restul cetății au dus la descoperirea altor amfore din secolele V-VI, pe care sunt scrise cu vopsea roșie semnul sfintei cruci și diferite monograme creștine: ΑΩ, ΜΘ, ΘΥ, ΘΛ¹⁷. Importanța deosebită a acestor inscripții constă în faptul că majoritatea au putut fi scrise local, iar pe baza aceasta se poate reconstitui gradul de cultură teologică la care au ajuns creștinii din teritoriul Sucidavei, în majoritate militari. Alături de acestea s-au descoperit cruciulițe de bronz și alte vestigii arheologice printre care se numără și două monede de bronz, emise de împăratul Mauriciu Tiberius, în anii 587-588 și 596-597, în atelierele monetare de la Constantinopol. Aceste două piese monetare ne dovedesc că bazilica creștină din Sucidava a fost incendiată odată cu cetățuia, la sfârșitul domniei lui Mauriciu Tiberius (582-602)¹⁸. Tezaurul de monede descoperit în cetatea de la Celei a fost atribuit soldaților din garnizoana militară, reprezentând economiile acestora din solda pe care le-o plătea imperiul¹⁹. Basilica de la Sucidava descoperită în anul 1948, alături de basilica de la Slăveni - Olt, descoperită în anul 1963, de cea de la Porolissum – Moigrad, județul Sălaj și cea de la Drobeta, descoperită în anul

¹⁵ Dumitru Tudor, *Sucidava – Monumentele patriei noastre*, p. 47.

¹⁶ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Manual pentru Seminariile Teologice Liceale, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 35.

¹⁷ Dumitru Tudor, *Sucidava*, p. 136.

¹⁸ Octavian Toropu, *Un tezaur de monede imperiale romane descoperit la Sucidava*, Craiova, 1968, p. 17.

¹⁹ Ion Barnea, *Sucidava*, în revista „Studii Teologice”, anul XII, 1960, nr. 3-4, p. 202.

1970, ne atestă existența unei vieți bisericești organizate în secolul al VI-lea la nord de Dunăre, ce argumentează existența unei vieți religioase dezvoltate pe teritoriul țării noastre.

Pentru existența unei vieți creștine la Sucidava stau mărturie și unele piese arhitectonice paleocreștine dintre care: șase cărămizi și o țiglă decorate cu simboluri creștine, care au fost utilizate probabil la edificii cu caracter creștin, două blocuri de piatră decorate cu cruci bizantine, datând din secolul al VI-lea, obiecte aparținând artelor minore, ce au fost turnate din metal sau făcute din lut, patru cataramă din bronz decorate cu un trafor în formă de cruce, o oglindă decorată cu două cruci²⁰, o gemă de japsis, pe care sunt reprezentați doi păuni de o parte și de alta a unei cruci”²¹.

Biserica creștină din cetățuie era destinată în primul rând nevoilor spirituale ale garnizoanei locale, iar în al doilea rând, aceasta făcea parte din vasta rețea de reorganizare a vieții bisericești din provincia Dacia Ripensis, după cum este menționat într-o scrisoare a împăratului Justinian din 14 aprilie 535. După ce a refăcut cetățile de la Dunăre, împăratul s-a gândit și la întărirea creștinismului pe ambele maluri ale fluviului. În acest scop, creează dioceza bisericească Justiniana Prima, păstorită de arhiepiscopul său Catellianus, sub a cărui îndrumare se găseau numeroși episcopi și preoți. Prin edictul dat în 535, toate comunitățile creștine de la nord de Dunăre, care aparțineau episcopului de la Aquae, treceau sub jurisdicția Arhiepiscopiei Justiniana Prima. Din inițiativa puternicului prelat, misionarii creștini din bisericile situate pe malurile Dunării porneau spre interiorul Daciei nord-dunărene printre populațiile daco-romane și migratoare pentru a întări creștinismul. Bazilica de la Sucidava a avut un rol important în această acțiune²².

La sfârșitul domniei împăratului Mauriciu Tiberiu (582-602), fiind atacată de avari, cetățuia Sucidavei a fost prădată și distrusă definitiv²³. După trei secole de invazii avaro-slave, toponimul Sucidavei dispăre, fiind înlocuit de „Celei”.

Primele urme arheologice feudale importante apar la Celei în secolele IX-X, și sunt de origine românească sau bizantină creștină.

Celeiul apare pentru prima dată ca denumire geografică în diploma Cavalerilor Ioaniți, dată în 1247, de către regele maghiar Bella al IV-lea și întărită de papă. De pe cetate, statul feudal s-a extins treptat peste ruinele romane ale orașului Sucidava. Cu timpul, satul a ajuns moșie mănăstirească. Exproprierile lui Cuza din 1864, i-au scos din această situație pe locuitori, aceștia ajunând proprietari de pământ. Celeienii au început să-și zidească case la suprafața solului. Victimele acestor construcții gospodărești au fost ruinele

²⁰ Nicolae Dănilă, *art. cit.* p. 337-338.

²¹ Ion Barnea, *art. cit.* p. 202.

²² Dumitru Tudor, *Sucidava – Monumentele patriei noastre*, p. 48.

²³ Dumitru Tudor, *Itinerare arheologice și istorice oltene*, p. 117.

romano-bizantine. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza prin decretului din 1864, a declarat cetatea monument istoric.

Numele Celeiului este puternic legat de evenimentele de la 1848, prin preotul revoluționar Radu Șapcă, ce a păstorit cetatea²⁴.

Materialele paleocreștine constituie dovada cea mai concludentă a continuității și romanității populației rămase pe loc după retragerea aureliană, explicând faptul cum ne-am păstrat caracterul romanic al limbii și ființei noastre naționale, într-un moment când alte ramuri ale romanității orientale erau dislocate sau asimilate de popoarele migratoare.

Prin edificiile de cult, piesele arhitectonice și obiectele de artă minoră descoperite la Sucidava se poate afirma că teritoriul de la nord de Dunăre a cunoscut un creștinism organizat în parohii, al căror centru îl constituia bazilica de la Sucidava. De asemenea, folosirea unor obiecte de caracter creștin, cataramă, oglinzi, opaițe, geme, cruciulițe sau purtarea lor ca podoabe, ne duc cu gândul la o răspândire în masă a creștinismului în epoca post-aureliană, viața în cadrul noii religii putând fi surprinsă în toate fazele ei importante.

Bazilica de la Sucidava a servit nevoilor spirituale ale garnizoanei, iar dimensiunile ei destul de mari, față de numărul soldaților din cetate, ne arată că aceasta slujea și nevoilor spirituale ale populației civile. Această biserică din Sucidava deținea și un rol important în răspândirea creștinismului printre populațiile migratoare din Dacia.

Mormintele creștine descoperite la Sucidava stau mărturie pentru creștinii veacurilor noastre, dovedindu-le originea creștină a neamului românesc. Străbunii creștini sunt exemple de urmat pentru romanii de astăzi, deoarece erau gata oricând să-și dea viața pentru apărarea credinței, și a patriei prin lupte, ca cele duse de preotul revoluționar Radu Șapcă precum și cele duse de către alți româno-creștini.

Din simpla enumerare a acestor mărturii arheologice se poate desprinde constatarea că în secolele IV-VI, creștinismul prinsese rădăcini adânci în nordul Dunării, având legături strânse cu Răsăritul creștin. Toate aceste monumente și obiecte sunt în același timp, mărturii grăitoare ale continuității populației daco-romane pe teritoriul țării noastre. Continuitatea campaniei de săpături arheologice va putea aduce, desigur, noi dovezi asupra vechimii creștinismului românesc.

²⁴ *Ibidem*, p. 129-130.

OPERA REFORMATOARE A DOMNITORULUI ALEXANDRU IOAN CUZA

Pr. ION PLOSCARU
Parohia Cracu-Muntelui, județul Mehedinți

Constituirea statului modern România a reprezentat consecința logică a actelor de la 5 și 24 ianuarie 1859. Dar pentru a se ajunge la crearea noilor structuri și la prealabila înlăturare a celor vechi cadrul de acțiune de care dispuneau făuritorii României moderne nu era pe deplin favorizat. Convenția de la Paris crease pe de o parte premisele „legale” ale acestui proces, dar, pe de altă parte, prin stipulațiile ei electorale paralizase înfăptuirea sa. Prin forța lucrurilor, domnitorul era pus în fața unei dileme ce nu putea fi rezolvată decât pe calea întăririi puterii personale, singura capabilă să îngăduie măsurile necesare promovării progresului, dezvoltării. Astfel, în interior, trebuia învinsă rezistența moșierimii conservatoare - aceasta, sprijinindu-se pe dispozițiile electorale ale Convenției - și în exterior - unde politica era dominată de „spiritul conservator” - domnitorul trebuia să tempereze tendințele burgheziei radicale, privite cu suspiciune chiar de Puterile care sprijiniseră Unirea și acordau în continuare Principatelor sprijin politic și diplomatic.

În aceste condiții, responsabilitatea principală - de inițiativă și decizie, în diversele domenii ale vieții de stat - a revenit domnitorului. Acesta și-a impus programul unei domnii autoritare în vara anului 1862, când guvernarea conservatoare și-a încheiat activitatea în urma asasinării lui Barbu Catargiu.

La 11 octombrie 1863, este format un nou guvern sub M. Kogălniceanu. Activitatea reformatoare a lui Al. I. Cuza începea cu secularizarea averilor mănăstirești. Pregătită de mai multă vreme, prin negocieri externe și măsuri interne, legea a fost prezentată în Adunare la 13/25 decembrie 1863. Prin această lege de secularizare a tuturor averilor mănăstirești din România a intrat în patrimoniul statului 25,26% din teritoriul țării. Alte măsuri reformatoare luate de Al. I. Cuza, în timpul guvernării lui M. Kogălniceanu, venit la conducerea guvernului la 11 octombrie 1863, au fost:

- înființarea școlii superioare de științe și a școlii superioare de litere - amândouă inițiativele premergând crearea, la mai puțin de un an, a Universității bucureștene;
- o nouă lege a pensiilor;
- crearea curții de conturi;
- legea organizării armatei;
- legea contabilității;
- legea consiliilor județene;

- codul penal;
- legea instrucțiunii publice;
- constituirea consiliului de stat.

Aducerea în dezbatere a reformei agrare a dus la izbucnirea unui violent conflict între guvern și majoritatea Adunării. Începând cu ședința de la 10/22 aprilie, dezbaterile din adunare au devenit furtunoase. La 13 aprilie 1864, Vasile Boerescu, în calitate de raportor al majorității, a criticat proiectul guvernului, acceptând doar împrumutarea cu cinci pogoane și cerând achitarea despăgubirilor în șapte ani cu o dobândă de 8% (și nu în 20 de ani, cu o dobândă de 5%, cum prevăzuse proiectul guvernului). El mai cerea ca proprietarii să fie autorizați ca în locul pământului dat țăranilor să poată obține suprafețe echivalente din moșiile statului. M. Kogălniceanu a refuzat, până la urmă, proiectul conservatorilor. Opozanții au hotărât să dea un vot de blam guvernului, pe care l-au și obținut. S-a creat o situație nouă, deosebit de gravă. Potrivit uzanțelor, guvernul trebuia să demisioneze, or adunarea să fie dizolvată. Dar, însăși clasele dominante își dădeau seama că problema agrară trebuia rezolvată, iar moșierii, îndeosebi, se temeau de izbucnirea unor mari răscoale țărănești. Condiții era întrunite acum pentru înfăptuirea unei reforme pe calea unei lovituri de stat. În ziua de 2/14 mai 1864, Kogălniceanu a anunțat dizolvarea Adunării și a depus pe masa biroului textul mesajului domnesc. În zgomotul protestelor majorității, el a ieșit din sală. Lovitura de stat era înfăptuită. Domnitorul a adresat o proclamație poporului român, în care aducea învinuiri „oligarhiei tulburătoare” din adunare, reproșându-i greutățile puse în calea reorganizării și îndeosebi votul de blam dat guvernului pentru că înfățișase proiectul legii rurale – „lege de dreptate”, care realiza speranțele „legitime” a trei milioane de țărani și refuzul de a discuta legea electorală. De asemenea, anexat decretului de dizolvare, domnitorul și guvernul au prezentat poporului textele *Statutului dezvoltător al Convenției* și al noii legi electorale, chemându-l să le aprobe printr-un plebiscit ce urma să aibă loc în zilele de 10/2 mai-14/26 mai 1864. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris - noua lege fundamentală a statului - înlocuia de fapt Convenția. Statutul instaura un nou regim politic - domnia autoritară. De asemenea, el mai revendica:

- puterea legiuitoare era atribuită Adunării electivă și Corpului ponderator (Senatului). Din Corpul ponderator făceau parte: mitropolitul, episcopii, președintele Curții de casație, generalul cel mai vechi în grad și 64 membri numiți de domn;
- o nouă lege electorală care majora substanțial numărul alegătorilor.

Se menținea votul censitar, alegătorii fiind împărțiți în două categorii: *alegători direcți* - acei care plăteau o contribuție de cel puțin 4 galbeni, știau carte și aveau vârsta de 25 ani și *alegători primari* - care votau prin delegați, aceștia se recrutau din contribuabilii de la sate care plăteau 48 lei impozit și cei din centrele urbane care plăteau 80 lei în orașele până la 15.000 locuitori

și 110 lei în cele cu o populație mai numeroasă. Se alegeau 160 de deputați, din cei care plăteau un impozit minim de 4 galbeni și aveau cel puțin 30 de ani; plebiscitul a consacrat adeziunea poporului la actul săvârșit de domn: 682.621 voturi au fost pentru, 70.220 s-au abținut și doar 1.307 împotriva. Pentru a consolida actul, Al. I. Cuza a efectuat o vizită la Constantinopol. „Plec - declara el - pentru o nouă recunoaștere a autonomiei României”. Primit cu aleasă distincție, domnitorul a reușit să obțină adeziunea Puterilor la faptul împlinit.

Lovitura de stat, de la 2 mai, a avut urmări deosebit de profunde, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. La 2 mai, moșierimea reacționară a primit o lovitură hotărâtoare, care desăvârșea actul de la 24 ianuarie 1859. Deși adversar al domniei personale, C. A. Rosetti mărturisea fericirea poporului care considera că lovitura de stat dăduse „în cap boierilor”. De asemenea, prin actul de la 2/14 mai se creau condițiile pentru intensificarea ritmului de desăvârșire a construcției pe toate planurile a statului național burghez și pentru înfăptuirea împrumutării țăranilor. Noul proiect de lege rurală a fost alcătuit de Consiliul de Stat - cu participarea directă a lui Al. I. Cuza, ca președinte al acestui for -; el devenea lege prin sancțiunea domnului, la 14/26 august și promulgarea la 15/26 august 1864.

Noua lege era însoțită și de o proclamație a domnitorului, care ilustra prin limbajul său spiritul moderat al legiuitorului, dar și prin importanța națională a reformei. „Claca - boierescul - este desființată pentru de-a pururea și de astăzi voi sunteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre prin legile în ființă... De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ, proprietate și moșie a voastră; de astăzi voi sunteți o patrie de iubit și apărât”. Conform legii rurale, țăranii erau eliberați de sarcinile feudale, iar monopolurile feudale erau desființate, în schimbul unei răscumpărări, plătibile în 15 ani. Proprietarii urmau să fie despăgubiți prin intermediul unei case speciale. Suprafața de pământ acordată, pentru cele trei categorii de țărani clăcași - frunțași, mijlocași și pălmași - a variat în funcție de zona geografică și densitatea populației, dar pământul expropriat nu trebuia să depășească 2/3 din întinderea moșiilor. Potrivit datelor statistice - în 1864 - au fost împrumutăriți 406.429 țărani, iar alți 60.651 au primit numai locuri de casă și grădină, câte 10 prăjini fiecare. Dintre cei împrumutăriți, 72.751 clăcași au primit pământ la categoria frunțași (cu 4 boi); 200.132 ca mijlocași (cu 2 boi) și 133.546 ca pălmași. În total s-au redat țăranilor 1.654.969 ha. De asemenea, au mai fost împrumutăriți 48.342 însurăței cu 228.328 ha (din moșiile statului), iar 106.714 alți săteni au avut posibilitatea să-și cumpere loturi pe moșiile statului. Cu tot caracterul ei limitat legiuirea a pus capăt dominației relațiilor feudale în agricultură și a deschis drumul larg noilor relații capitaliste. Prin reforma din 1864, se întregea pe plan social actul istoric din ianuarie 1859, prin care se crease statul național.

O altă preocupare constantă a domnitorului Al. I. Cuza a fost cea a întăririi și modernizării armatei naționale. Mai întâi el a trecut la uniformizarea ei prin schimbul de unități între Moldova și Muntenia, organizarea taberei de la Florești în vara lui 1859 - în care erau concentrați 12.000 soldați - constituirea statului major unic - sub conducerea lui Al. I. Cuza - constituirea ministerului de război unic în frunte cu generalul I. Em. Florescu (1860). Este de menționat că în preajma încheierii domniei lui Al. I. Cuza, armata română trăise un proces de adânci prefaceri. Era o armată nouă, modernă, care un deceniu mai târziu va putea da măsura capacităților sale. Totul fusese reorganizat și numeroase unități și instituții noi fuseseră create. În cadrul a trei divizii teritoriale - București, Iași, Craiova - existau șapte regimente de infanterie cu garnizoanele la București (două), Craiova, Ploiești, Galați și Brăila, Iași și Ismail; două regimente de cavalerie la București și Iași, un regiment de artilerie, la București. Există și o flotilă pentru care se construiseră între anii 1859-1861, 423 bărci și se comandase un vas cu aburi (la 4 octombrie 1865, colonelul Petrescu a fost trimis la Linz pentru vasul cu aburi).

Într-o scrisoare adresată de Al. I. Cuza lui Napoleon al III-lea, la 1 octombrie 1865, se arată: „Dacă abia am găsit 3.000 de oameni (la urcarea pe tron), recrutați în mod exclusiv din clasa țărănească, prost armați, prost echipați, neascultând decât la comenzile ruse sau austriece, astăzi am 12.000 de grăniceri, 8.000 de dorobanți pedestri sau călări și o armată regulată de 20.000 oameni recrutată din rândurile tuturor claselor societății, bine înarmată, bine echipată, susceptibilă de a fi ridicată, prin rezervele noastre duble, la triplul efectivului normal și formată în marea școală a principiilor militare ale Franței”.

Reformele realizate în cei șapte ani de domnie ai lui Al. I. Cuza au pus bazele organizatorice ale statului modern român. Pe plan economic, social, politic și cultural s-au înregistrat profunde schimbări. Dintre reforme, cea agrară se impune atenției ca o înfăptuire majoră, cu implicații profunde, pe planuri multilaterale. În ansamblu domnia lui Al. I. Cuza are o însemnătate primordială prin aceea că a pus bazele statului unitar, dar totodată și a statului modern.

Slăbiciunea relativă a burgheziei, puterea economică și în parte politică pe care fosta boierime și-a păstrat-o au făcut ca reformele să aibă evidente limite, ca ele să fie incomplete, dar, cu toate acestea, este neîndoielnic că temeiurile României moderne stau în perioada de aprigă înfruntare dintre „nou” și „vechi”, dintre forțele înaintate și cele reacționare din anii 1859-1866. Reformele realizate în timpul „domnului Unirii” au deschis drum larg mersului înainte națiunii române, au creat premisele viitoarelor cuceriri ale poporului român pe calea sa ascendentă spre progres și dezvoltare.

Bibliografie: Horia C. Matei, Ion Nicolae, Silviu Neguț, Caterina Radu, *Enciclopedia statelor lumii*, ediția a VII-a, București, Editura Meronia, 2001; Mircea Măciu, Nicolae C. Nicolescu, Valeriu Șuteu, *Mic dicționar enciclopedic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986; Nicolae Iorga, *Sfaturi pe întuneric*. Antologie, ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, București, Editura Militară, 1977; Dumitru Ivănescu, *Unirea Principatelor. Momente, fapte, protagoniști*, Iași, 2005; Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997; L. Botezan, *Problema agrară în dezbaterile parlamentare din România în anul 1862*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia”, 1961.

SFINȚENIA ÎN VIAȚA DE FAMILIE ÎN VIZIUNEA SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

Pr. CRISTIAN MIHAI MITU

Unirea dintre bărbat și femeie în căsătoria creștină se bazează pe faptul că în Noul Testament căsătoria devine taină „de aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi cu femeia sa și vor fi amândoi un trup. Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică”(Ef. 5,31-32), rezultând de aici apropierea celor doi, prin aceasta „bărbatul să-și iubească femeia cum se iubește pe sine însuși, nu numai că el se împărtășește de aceeași fire; nu, datoria lor este cu mult mai mare, pentru că ei nu mai sunt două trupuri, ci unul singur, bărbatul și femeia sunt un singur trup, tot astfel precum Hristos și Dumnezeu-Tatăl sunt una.”⁷⁶. Sfântul Ioan Gură de aur explică foarte clar cum această taină este foarte mare „prin aceea că fetița care a șuzut tot timpul în cămărilor femeilor, care nu l-a văzut niciodată pe mire, atât de mult îl iubește și îl pofteste din prima zi, ca pe propriul trup. Și iar bărbatul, pe cea cere nu a văzut-o niciodată, cu care niciodată n-a avut vreo întâlnire prin vorbă, pe aceasta și el o pune mai presus de toate din chiar prima zi.”⁷⁷

Taina Cununiei este o slujbă care-i uneste pe cei doi miri, pe bărbat și pe femeie, "intr-un singur trup", precum Dumnezeu a hotărât dintru început. Taina Cununiei este legată de Împărăția lui Dumnezeu, moment marcat chiar de la începutul ritualului liturgic, prin „binecuvântarea mare”: „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!” (Sfântul Ioan Gură de Aur, Cuvinte de Aur, op. cit., p. 117). Această raportare la Împărăția lui Dumnezeu, face din Taina Cununie un act de împlinire umană, ce se împărtășește împreună cu castitatea tuturor celor chemați la „cina nunții Mielului” și astfel în momentul celebrării Sfintei Taine a Cununiei, bărbatul și femeia sunt reasezați în lumina creației, ei găsindu-se într-o stare unică, când harul lui Dumnezeu se revarsă asupra lor. Raportul dintre bărbat și femeie, unirea conjugală, primesc în creștinism adevărata lor valoare. În familie cei doi devin unul, Dumnezeu adresându-se întotdeauna celor doi împreună, ca unei unități, fără să-i separe niciodată căci „cei doi se unesc ca să devină un trup. Iată din nou taina iubirii! Dacă cei doi nu devin unul, nu-I fac să apară pe cei mulți, încât vor rămâne doi, însă când se unesc, atunci săvârșește aceasta (Sfântul Ioan Gură de Aur, epistola către efeseni, op. cit. omilia XX, p. 199).

Atunci când Mântuitorul vorbește despre familie se referă la Vechiul Testament, subliniind unitatea ființială a celor uniți și indisolubilitatea

căsătoriei: „pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup. Așa încât nu mai sunt doi, ci un trup. Deci ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă”(Matei XIX, 5-6), căci,, dacă Dumnezeu ar fi voit ca bărbatul să o lase și să ia alta, ar fi făcut un bărbat și mai multe femei” căci „pe bărbați și femeile care se unesc în căsătorie iubirea îi sfătuiește să viețuiască într-un cuget și nu voiește nicicând să se depărteze unii de alții”.

De aceea această unire a bărbatului cu femeia trebuie să tindă spre veșnicie, îndreptându-se din ce în ce mai mult spre unirea cu Dumnezeu, căci până la urmă „cununia este un dar al lui Dumnezeu”, și de aceea bărbatul și femeia trebuie să trăiască în sfințenie și cinste. Dacă în legea Vechiului Testament, tinerii se uneau cu binecuvântarea părinților și aduceau jertfă de bună mireasmă înaintea lui Dumnezeu iată că acum, în Noul Legământ, prin Sfânta Taină a cununiei cei doi devin unul, și de acum trebuie să gândească așa cum au gândit protopărinții noștri în Rai, căci „Dumnezeu n-a creat numai un singur bărbat și o singură femeie, ci Dumnezeu a poruncit ca un singur bărbat să se unească cu o singură femeie.

De aici înțelegem că prin dragostea conjugală soția, care era străină de soț, devine soțului ceva intim, ceva interior, la fel și soțul devine ceva intim și interior soției pentru că „dragostea este rădăcina, izvorul și mama a tot binele, pentru că Dumnezeu n-o aduce „numai pe femeie alături de bărbat, ci-i poruncește să lase pe tatăl și pe mama ei; și nici nu legiuiește ca bărbatul să vină la femeie sa, ci să se lipească de ea; iar prin acest cuvânt arată că unirea este de necesitate”. De acum înainte „trupul bărbatului este avuția femeii, binevoitor să se arate bărbatul de cea care i-a fost să-i stea alături și după cum acela este stăpânul trupului ei, așa și ea este stăpâna trupului aceluia”.

Ea, asemenea unei rădăcini, produce mii de ramuri ale faptei bune, se revarsă ca un izvor în nenumărate pârâiașe, asemenea unei mame, îmbrățișează pe toți cei ce scapă la dânsa, iar prezența Mântuitorului la o nuntă face ca ea să capete un înțeles teologic de primă importanță: Hristos binecuvintează și sfințește căsătoria.

Bărbatul și femeia au fost creați de Dumnezeu unul pentru altul, ca împreună, prin Taina Cununie să poată ajunge la sfințenie căci „omul poate să devină vrednic de admirație și viteaz când s-a unit prin legătura nunții”. Cununia În Hristos reprezintă o dragoste plină de har, ce nu se subțiază și nu se pierde. Cununia este unică pentru că Dumnezeu „a îngăduit să se căsătorească bărbatul cu sora lui, ba mai mult, nu cu sora, ci cu fiica lui. Și nu doar cu fiica lui, ci cu cineva mai mult decât fiica lui, cu însuși trupul lui. Și aceasta a făcut-o de la început, unindu-i într-un trup, așa cum sunt unite pietrele”. În alt loc arată că bărbatul fiind cuprins de dorul soției nu poate să intre o altă iubire în sufletul bărbatului căci „chiar dacă nu este ea de față,

atunci când ațâță vreo desfrânată sau stricată, dorul pentru soție le ține mai dinainte mintea și nu le îngăduie să intre o altă iubire”.

Sfântul Ioan Hrisostom menționează că Moise nu folosește verbul „a plăsmuit” când vorbește despre femeie, ci „a zidit” voind să arate că ea s-a făcut din aceeași materie ca Adam, nu dintr-alta, diferită. Femeia, deci, nu este cu nimic mai prejos decât Adam, căci „ din forma corpului ar putea vedea cineva că sunt unul, căci femeia a fost făcută din coasta bărbatului și prin urmare amândoi sunt jumătăți ale întregului”⁸⁹ De aici rezultă multă dragoste și respect dar totuși femeia „nefiind stăpân al familiei nu trebuie să ceară aceeași cinste cu a bărbatului, de vreme ce este mai jos ca el. Dar nici bărbatul nu trebuie să-și nesocotească femeia pentru că acea i se supune. Dacă femeia este din bărbat, împreună sunt unul, și de aceea trebuie respect din partea femeii și iubire din partea bărbatului.

Femeia este o existență umană desăvârșită, dar și egală cu el. Dumnezeu știind dinainte căderea primilor oameni întemeiază căsătoria și rânduiește nevoia lor de mângâiere reciprocă: „în trupurile stricacioase a lucrat atâta frumusețe, frumusețe pe care de la început a dăruit-o Dumnezeu, și este uimitor cum , trecând atâția ani, nimic nu a pătimit din cele ce se întâmplă cu trupurile noastre, nici nu a slăbit mai mult datorită bătrâneților, nici nu s-a moleșit din pricina vreunei boli sau neputințe, ci își păstrează frumusețea și proșpețimea cu care a înzestrat-o Dumnezeu dintru început”.

Soții, dacă vor să descopere marea taină pe care o reprezintă familia, trebuie să vegheze să nu se lase stăpâniți de plăcere, să nu i se asocieze și chiar să nu o caute și, în sfârșit, să ajungă să nu mai aibă pentru ea nici un fel de atracție. Aceasta nu înseamnă, însă, refuzul și excluderea plăcerii naturale, firești, legată de unirea lor trupească, ci detașarea de ea, refuzul de a o considera ceva absolut, de a face din ea totul sau singurul lucru care îi arată a fi soți și uniți. Plăcerea nu trebuie să fie mobilul sau scopul principal al unirii, ci rod al ei, subordonat celorlalte esențiale: iubirea și procreația. Iubirea trupească, exprimare a iubirii duhovnicești, trebuie să fie treaptă spre deplina unire a soților, în Hristos. Practic, în celălalt, trebuie să descifrăm îndemnul și chemarea Mântuitorului la iubire, iar iubirea noastră trebuie să se spiritualizeze, să se înduhovnicească neîncetat, până la stadiul de iubire duhovnicească desăvârșită, după modelul iubirii treimice. Prin aceasta, dorința trupească este transformată în avânt și dor de viață duhovnicească îmbunătățită, iar iubirea duhovnicească ia locul celei trupești, mult inferioare, oricât de altruistă ar fi ea căci „ frumusețea trupului, când nu este legată în același timp de virtutea sufletului, va putea să-l înrobească pe bărbat douăzeci sau treizeci de zile, însă nu va putea mai mult, ci după ce își arată răutate ei, va risipi toată iubirea. Cele care strălucesc însă prin frumusețea sufletului, cu cât înaintează în timp, își fac cunoscută noblețea, și cu atât mai mult arată mai fierbinte dsragostea față de bărbații lor și se aprind în iubire pentru aceștia. Și

când există această iubire fierbinte și adevărată între ei, se îndepărtează orice fel de desfrânare și nici nu va pătrunde vreodată un gând de destrăbălare înăuntrul celui care iubește pe femeia lui, ci întotdeauna este mulțumit, smulgând de la Dumnezeu prin înțelepciune orice fel de bunăvoință și ocrotire pentru casa lui”.

Bărbatul și femeia sunt o familie atunci când primesc Taina Cununiei, atunci când ei primesc binecuvântarea lui Dumnezeu, iar aceasta taină „cere o minte sănătoasă și înțelepciune la suflet”. Cu consințământul amândurora, bărbatul și femeia, prin căsătoria lor, alcătuiesc o singură ființă iar prin unirea lor caută să depășească divizarea naturii după persoane, ca să adâncească și mai mult comuniunea dintre ei.

Prin familie cei doi se pot mântui, căci în viața de familie este o adevărată jertfă, există și fericire dar există și multe greutăți pentru că adevărata viața de familie „este atunci când cei doi sunt alipiți nu numai în momente de fericire, ci și în primejdii! Acesta este semnul iubirii adevărate, trăsătura legăturii celei mai prețioase!”⁹⁴, familia întrunind puterea lui Dumnezeu, putere care le deschide calea spre Dumnezeu. Atunci când sunt probleme, dar există iubire între soți, întotdeauna se găsesc soluții.

Sfințirea în viața de familie are ca scop restaurarea omului căzut și pregustarea împărăției lui Dumnezeu. Știind faptul că lumea aceasta este trecătoare, aici în prezent „ suntem într-un fel de școală a vieții de aici de pe pământ, primind învățături prin boli, ispite, neazuri, sărăcie și alte rele aparente, pentru a fi pregătiți să primim binecuvântările cele cerești”³⁸. Prin sfințire Sântul Ioan Gură de Aur „ nu înțelege numai întreaga cugetare, ci izbăvirea de tot păcatul, căci sfânt este numai cel curat. Dar curat ar fi cineva nu numai când s-ar izbăvi de curvie, ci și de lăcomie, și de zavistie, și de ușurătate, și de slava deșartă.”⁹⁵

În fiecare familie trebuie să se găsească o armonie și fapte bune. Însuși Sfântul Apostol Pavel dă mărturie și laudă pe Priscila și Acvila pentru că în familia lor „se găsea fapta cea bună și cucernicia, pentru că amândoi purtau o meserie cinstită, împodobeau casa lor cu cucernicie, pe nimeni nu înșelau nici nu amăgeau, ci cu lucrul mâinilor își agonisneau întreținerea cea neapărată. De aceea a socotit Pavel casa aceasta ca deosebit cuviincioasă a fi gazda sa: „ei pentru sufletul meu, grumajii lor și-au pus.”(Romani 16, 4)”(Sf. John Crisostom, traducere din limba elină, ediția Oxonia, 1849 de Theodosie Athanasiu, București, 1906, omilia XXX, p. 302).

Iar mai departe, arătând posibilitatea celor căsătoriți să facă virtuți, spune Sfântul Părinte „că este posibil ca și cei căsătoriți să fie distinși și vrednici de a ne minuna de ei, că au devenit respectați, și totuși îndeletnicirea lor era departe de a fi respectată, ei fiind făcători de corturi. Dar virtuțile lor au acoperit toate acestea, și i-au făcut mai strălucitori decât soarele. Și nici ocupația lor, nici căsătoria nu le-a dăunat în nici un fel, ci dragostea pe care

le-o cerea Hristos, pe aceasta au dovedit-o ei”. Cei doi se sfințesc prin căsătorie în cadrul Bisericii, ea fiind cel mai important lucru, deoarece este calea care duce spre împărăția lui Dumnezeu căci „ călătoria noastră are drept țintă viața viitoare și comorile raiului, iar calea care ne poartă înspre acestea o vom afla în Biserică”. Biserica este un loc sfânt „ un loc al îngerilor, loc al arhanghelilor, palatul lui Dumnezeu, însuși cerul”.

BIOGRAFII LUMINOASE:

SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE – REPERE HAGIOGRAFICE

Diac. PETRE BĂRĂNGUȚĂ

Născut în 295 d.Hr., la Alexandria, locul de convergență al curentelor culturale și filosofice ale epocii, Sfântul Atanasie își face studiile în școlile bisericesti ale acestui mare centru teologic dar și în școlile filosofiei grecești, petrecând apoi o vreme în apropierea marilor pustnici ai Tebaidei.

În 319 este hirotonit diacon și apoi episcopul Alexandru îl numește secretarul său personal, calitate în care îl însoțește la Sinodul ecumenic de la Niceea la 325. Premergător acestui moment, în 324 participă la întrunirea clerului alexandrin pentru a decide soarta lui Arie, a cărui învățătura poate fi sintetizată astfel: Tatăl nu este din veșnicie Tată deoarece Fiul este o creatură intervenită în timp, creată *ex-nihilo*; a existat un timp în care Fiul nu era; Fiul este complet diferit în substanță de Tatăl deoarece doar Tatăl poate fi Dumnezeu adevărat, în sensul strict al cuvântului.

După mărturia istoricului Sozomen, trei ani mai târziu, Alexandru, pe patul de moarte, înainte de a intra în viața veșnică primește, ca printr-o revelație divină, încredințarea că Atanasie trebuia să-i urmeze pe tronul Alexandriei

Vreme de 46 de ani, stâlp al Bisericii pentru tot Răsăritul, așa cum îl numește sfântul Grigore de Nazians, neîndoiindu-se niciodată de victoria finală a cauzei sale, a purtat cea mai grea luptă pentru acceptarea și apărarea credinței de la Niceea și pentru condamnarea arianismului. De aceea nimic neobișnuit în faptul că cele mai multe dintre scrieri stau în slujba luptei sale, temă să favorită fiind Întruparea în istorie a Logosului Hristos, Cel deofiinta cu Tatăl.

În dorința de a face apologia Întrupării pe baze raționale, sfântul Atanasie se folosește de ontologie, domeniu filozofic ce se ambiționa în găsirea supremului fundament al existenței și la raportul lui cu lumea văzută.

Majoritatea filosofilor stoici vedeau acest fundament transcendent care poseda rațiune, numai în unitatea lui materială. Ei încearcă să explice legătura acestuia cu lumea, prin manifestarea conținutului său potențial în mod involuntar în lumea diferențiată, prin rațiunile seminale ca germeni ai tuturor lucrurilor. Pentru Zenon și ceilalți reprezentanți ai stoicismului mijlociu a afirma existența unei Providențe bune, atotputernice în lume era un adevăr iar pe aceeași linie, pentru stoicii romani această idee a unei Providențe milostive

devine aproape o dogmă .

Ideea Logosului, Rațiune supremă, fundamentul filosofiei platonice, își face apariția pentru prima dată la Heraclit, care îl considera a fi la originea gândirii umane, fără ca oamenii să- l poată cunoaște, pentru ca el, în calitate de rațiune creatoare a realității, debordează capacitățile cognitive ale oamenilor .

Referindu-se la lumea văzută, în dialogul Philebos, universul este numit „podoaba” dar și „întregul”. Platon arata ca universul nu poate proveni din hazard și irațional, ci, dimpotrivă, el este condus și orânduit de un intelect atotcuprinzător. O concepție care să fundamenteze existența universului plecând de la hazard și irațional este considerată lipsită de cucernicie.

Modelul după care este făcut universul aparține lumii inteligibile care nu este supusă mișcării, dar mai târziu, introducând conceptul de participare, Platon renunța la conceptul de imitare pentru a- l impune pe cel dintâi: lumea sensibilă participa la lumea inteligibilă tocmai în virtutea faptului că este o copie a ei.

Este meritul Sfântului Atanasie, ca primul dintre Părinții Bisericii, care pornind de la paradigma cosmologică antică, caracterizată de opoziția dintre lumea inteligibilă și cea sensibilă, folosind ca pârghie conceptul de participare, întreprinde o adevărată reconstrucție a cosmologiei pe baze revelaționale, să unească cele două lumi de neunit. În lumina Revelației divine, căci *“Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”* (Ioan 1, 3), părintele ortodoxiei pune bazele cosmologiei hristologice în care lumea sensibilă caracterizată de ordinea armonioasă și rațională își are centrul de iradiere în Logosul Tatălui. *„Deci, spune sfântul Atanasie, același Cuvânt atotputernic, atotdesăvârșit și sfânt al Tatălui, sălășluindu-Se și întinzând puterile Lui în toate și pretutindeni și luminând toate cele văzute și nevăzute, le ține și le strânge, nelăsând nimic gol de puterea Lui, ci dându-le viață tuturor și păzindu-le pe toate împreună și pe fiecare în parte... unește părțile cu întregul și cârmuindu pe toate cu porunca și voia Să, alcătuieste o singură lume și o unică rânduială armonioasă a ei, El însuși rămânând nemișcat, dar mișcându-le pe toate, prin crearea și orânduirea lor, după bunăvoința Tatălui”*.

Peste aproape trei secole sfântul Maxim Mărturisitorul desăvârșind aceasta cosmologie, vede și el întreaga creație prefigurată într-un ansamblu de rațiuni eterne ale lui Dumnezeu, care se ramifică din unitatea lor în operă de creare a lumii și se întorc în unitatea lor.

Germanii tendinței gândirii atanasiene de a depăși prăpastia dintre necreat și creat apar în prima lucrare din diptic **Orațio contra gentes (Discurs împotriva păgânilor)**: deși Dumnezeu *“este nevăzut și de necuprins prin fire și dincolo de toată ființă creată”*, aceasta însușire apofatica nu poate micșora însușirile catafatice ale dumnezeirii pentru că *“este bun și de oameni iubitor*

și cu grijă pentru sufletele făcute de El". Practic, Sfântul Atanasie vede dragostea divină și bunătatea, ca fundamente ontologice (mod de ființare) ale firii dumnezeiești, acestea nemicsorand transcendentă Creatorului. Pornind de la principiul aristotelic că acțiunea este conformă cu natura, faptul că Dumnezeu este "filantropos" prin natura înseamnă, pentru sfântul Atanasie, că acțiunile divinității sunt totdeauna caracterizate de această calitate.

De aceea structura fundamentală a relației dintre Dumnezeu și creație este determinată de bunăvoirea divină manifestată sub forma providenței ce îmbrățișează întreaga creație. Iubirea este arcul peste prăpastia dintre transcendent și imanent și din această perspectivă sfântul Atanasie poate justifica rațional Întruparea Cuvântului: "Văzând deci că toată firea creată este, prin rațiunile ei, curgătoare și pe cale de desfacere și pentru ca să nu se topească iarăși universul în neexistență" "Dumnezeu hotărăște statornicirea Logosului în lume pentru că aceasta să se "împărtășească de Cuvântul lui Dumnezeu cel cu adevărat existent".

Încă un domeniu filozofic exploatat în scop apologetic de către teologia atanasiana este teleologia. Teleologia stoică presupune o anumită evoluție în mișcarea ce duce către un scop ultim. "Mai bune decât ființele lipsite de viața sunt ființele vii, mai bune decât acestea sunt ființele raționale", zice Marc Aureliu. Așa se face ca pentru stoici omul este scopul ultim al creației; omul rațional, al cărui scop al vieții nu este altceva decât contemplarea creației și din această contemplare să tragă concluzia că trebuie să ducă o viață conformă cu natura.

Resorturile intime ale gândirii cosmologice lui Platon, așa cum sunt evidențiate în Timaios dezvăluie faptul că temeiul naturii consta tocmai în mișcarea spre principiul suprem.

Depășind în lumina Sfintei Scripuri teleologia vremii sale, sfântul Atanasie descoperă contemporanilor cauza principală a Întrupării Fiului lui Dumnezeu, dragostea Creatorului față de creaturile Sale, pentru că mai apoi omul să atingă ținta lui finală: îndumnezeirea: „Noi am fost, spune Sfântul Atanasie, motivul pogorării Lui și neascultarea noastră a făcut iubirea de oameni a Cuvântului, ca Domnul să vină la noi și să se arate între oameni. Noi am fost pricina întrupării Lui și pentru a noastră mântuire S-a lăsat mișcat de iubirea de oameni, ca să se sălășluiască în trup omenesc și să se arate în el". Prin Întrupare, firea noastră este prefăcută de Cuvântul, cu care am devenit concorporali, El, "făcându-Se om pentru că noi să ne facem dumnezei".

Învățătura creștină despre Logos cuprinsă în primele versete ale Evanghellei după Ioan, într-un limbaj aparent simplu și netehnic, parcurge și luminează toate problemele filosofice controversate la plinirea vremii, ca de exemplu: Adevărul, legătura dintre necreat și creat, preexistentă eternă a Logosului, persoana și dumnezeirea Acestuia.

Aici Logosul este numit „viață”, „adevărata lumină”, „lumina oamenilor” și “adevărul” într-un proces continuu de venire în lume culminând cu momentul în care Cuvântul se face trup, condiție în care S-a revelat pe Sine.

Am subliniat mai înainte ca Părinții primelor veacuri se străduiau să găsească un limbaj comun cu cel al grecilor și romanilor a căror ostilitate intenționau să o dezarmeze, astfel că ei au subliniat poziția lui Hristos de centru al tuturor ființelor raționale, ca o confirmare a doctrinelor filozofice precreștine, și, în special, a platonismului.

În acest cadru se mișca și gândirea Sfântului Atanasie care demonstrează identificarea lui Hristos cu Logosul, cu Rațiunea divină, mediatoare a creației. Mai mult, revelația biblică, al cărei punct culminant este Însuși Cuvântul (Logosul întrupat), care se comunica oamenilor, transmite acest adevăr ultim și universal pe care filozofii păgâni, după multe devieri și incertitudini, făcând eforturi însemnate fă 17,27 27 “doar L-or pipăi și L-or găsi, deși El nu e departe de fiecare din noi”(F.A. 17,27)

Gândirea atanasiana transfigurează concepția elină asupra creației accentuând momentul când aceasta este intersectata istoric Întrupare. Rezultatul este iradierea din întregul cosmos a cunoașterii lui Dumnezeu prin toate și posibilitatea ca omul să treacă dincolo de creație în plinătatea dumnezeirii. Folosind uimirea, mirarea, ca act inaugural nu numai al filosofiei ci și al credinței, Sfântul Atanasie îi așază pe elini în pragul dezvăluirii aspectului cosmic al Întrupării: arătându-se în trup, Logosul a dat simțurilor omenești un alt conținut, ajutându-le să perceapă împreună cu toți sfinții dimensiunile creației: „Logosul Se întinde pe Sine, pretutindeni, și sus și jos și în adâncime și în înălțime: sus, în zidire, jos, în întrupare, în adâncime, în iad, în lărgime, în lume; toate le umple de cunoștința Să”.

VIAȚA SFÂNTULUI VOIEVOD CONSTANTIN BRÂNCOVEANU (1654-1714)

Pr. DORIN MOGA IONEL

Constantin Brâncoveanu s-a născut în anul 1654, la Brâncoveni (actualmente în județul Olt), într-o veche familie boierească. Era fiul lui Matei „Papa” Brâncoveanu și al Stancăi, sora domnitorului Șerban Cantacuzino. Rămânând orfan de tată la vârsta de doar un an, a fost crescut de un unchi al său, stolnicul Constantin Cantacuzino (un reprezentant de seamă al culturii umaniste în spațiul românesc), care i-a oferit o educație aleasă pentru acele vremuri, învățând printre altele greaca, latina și slavona.

Bunicul său dinspre tată fusese Preda Postelnicul Brâncoveanu, stâlp de seamă în divanul țării din vremea lui Matei Basarab, fiind mare logofăt în vremea lui Constantin Șerban Voievod. În schimb, tatăl lui Constantin Brâncoveanu desfășoară o scurtă carieră politică, cea mai înaltă dregătorie la care ajunge fiind aceea de postelnic. Constantin Brâncoveanu a mai avut doi frați, Matei și Barbu, care murind de tineri au fost îngropați la Brâncoveni, lângă tatăl lor.

A avut o copilărie zdruncinată de incursiunile răsculaților care atacau mereu casele boierești ale Brâncovenilor, devastându-le și jefuindu-le de averi, omorând pe cei care se împotriveau sau pe cei care nu puteau plăti. În primavara anului 1655, în timpul răscobilei seimenilor Costăși (mercenari) și a dorobanților ridicați împotriva domniei, printre alți boieri este omorât și tatăl lui Constantin Brâncoveanu în casele sale de pe Dealul Mitropoliei. Preda, bunicul său, scăpă atunci răscumpărându-și viața cu mulți bani, iar pruncul Constantin, care avea abia un an, a rămas în viață ca prin minune datorită doicii sale.

La 19 ani dobândește prima sa dregătorie, de al doilea postelnic, prin dreptul său de moștenire. În 1674, se căsătorește cu jupâneasa Marica, nepoata de fiu a fostului domn Antonie Vodă din Popești și are cu aceasta patru fii: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și șapte fete: Stanca, Maria, Safta, Ancuța, Elena, Bălașa și Smaranda. Până ajunge domn, cariera lui Constantin Brâncoveanu se desfășoară în umbra puternicei familii Cantacuzino, dinspre partea mamei, care i-a fost mult timp protector și mentor având relații bune cu unchii săi: Șerban Domnul, Constantin Stolnicul și Mihai Spătarul.

La 25 de ani ajunge agă, apoi după câteva luni este numit ispravnic de scaun, iar după ceva timp ajunge mare postelnic și „Mare Logofăt”, adică boierul cel mai de seamă din Divanul domnesc. În 1688 este ales domn al Țării Românești fiind înscăunat de Patriarhul Dionisie al Ierusalimului în biserica

din Dealul Mitropoliei din București. Domnia lui Constantin Brâncoveanu a marcat în Țara Românească o perioadă de progres economic și cultural-artistice, de inițiativă asupra modernizării aparatului statal și reformare a sistemului fiscal. De asemenea, a organizat cancelaria statului în vederea întreținerii raporturilor cu puterile străine. Epoca brâncovenescă s-a deschis influențelor occidentale care au început să prevaleze asupra celor orientale. Astfel s-a creat o sinteză originală națională prin aportul tradiției răsăritene și a celei occidentale.

Principalele reforme ale politicii interne a lui Constantin Brâncoveanu au fost: întărirea rolului domniei, reorganizarea sistemului fiscal, promovarea unor relații strânse cu Moldova și Transilvania. În ceea ce privește politica externă, Constantin Brâncoveanu a încercat să mențină o relație echilibrată între Imperiul Otoman, căruia îi era vasal și Sfântul Imperiu Roman (Habsburgic), a cărui expansiune ajunsese până la hotarele Țării Românești (după cucerirea Transilvaniei recunoscută de Poarta Otomană prin tratatul de pace de la Karlowitz, din 1699).

Însă, în 1709, o conjunctură europeană nefavorabilă și unele greșeli politice ale lui Constantin Brâncoveanu au dus la sfârșitul său tragic și la dezastrul familiei sale cinci ani mai târziu. Regele Suediei, Carol al XII-lea fusese învins la Poltava de către țarul Rusiei, Petru cel Mare. Armata rusă a intrat pe teritoriul Moldovei pentru a se lupta cu turcii, aliații lui Carol al XII-lea. Brâncoveanu a încercat să se alieze cu rușii, trimițându-i țarului o scrisoare în care îi promitea că îl va ajuta la aprovizionarea armatei. Petru cel Mare i-a mulțumit și i-a trimis 300 de pungi cu aur, contravaloarea serviciilor pentru aprovizionarea armatei ruse. Tot în acest timp, turcii îi dăduseră domnia Moldovei lui Dimitrie Cantemir, dușman declarat al familiei Brâncovenilor, cu însărcinarea expresă de a raporta Divanului orice mișcare făcută de Constantin Brâncoveanu. Primul lucru pe care l-a făcut însă Cantemir a fost să se alieze cu țarul. Prudent, Brâncoveanu a încercat să mențină un echilibru între cele două tabere. El și-a adunat oștile în tabăra de la Urlați (jud. Prahova), aproape de granița cu Moldova. În cazul în care rușii ar fi intrat în Țara Românească, s-ar fi aliat cu ei, dacă însă turcii ar fi fost mai rapizi, ar fi rămas de partea acestora. Planurile i-au fost dejucate chiar de vărul său, spătarul Toma Cantacuzino, care împreună cu mai mulți boieri, a trecut în tabăra țarului. Speriat, Brâncoveanu i-a trimis înapoi lui Petru cel Mare cele 300 pungi cu aur, iar turcilor proviziile, contribuind la eșecul militar al țarului în bătălia de pe Prut (Stănilești, 1711), care s-a văzut nevoit să încheie pace cu turcii.

Deși, pe moment, Brâncoveanu și-a păstrat tronul, turcii nu i-au iertat încercarea de trădare din 1711. Răzbunarea lor a venit abia după trei ani, în 1714, când Brâncoveanu nici nu bănuia că ar mai avea dușmani puternici. Însă toate rudele lui - Cantacuzinii care îi sprijiniseră până atunci domnia -, se

întoarseră de această dată împotriva lui. Deși pe moment, Brâncoveanu făcuse mari eforturi pentru a-i convinge pe otomani că gestul spătarului Toma Cantacuzino de a trece de partea rușilor în timpul războiului ruso-turc din 1711, nu exprimase și voința sa, turcii nu l-au înțeles și o nouă acuzație s-a adăugat la adresa lui. Învinuit, după cum spunea cronicarul turc Mehmed Rasid, că „adunase multe bogății și arme pentru a se opune și a pregăti o răscoală, așteptând ca să-și arate dorința de a domni în chip independent”, Brâncoveanu a fost mazilit în 1714. Împreună cu familia sa, a fost dus la Istanbul și închis la Edicule (cetatea celor șapte turnuri), iar toate averile sale i-au fost confiscate. Pe 15 august 1714, a fost executat la Istanbul împreună cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei, precum și cu sfetnicul său, Ianache Văcărescu.

Bibliografie. Viețile și pildele Sfinților, *Viața Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu*, Editura Anastasia, Oradea, 1997. M. Bărbulescu și Denis, Deletant, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2007. Constantin Șerban, *Constantin Brâncoveanu*, Editura Tineretului, București, 1969. Alexandru D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, Editura Cartea Românească, București, 1925. Gherasim Cristea, *Viața Sfântului Martir Constantin Vodă Brâncoveanu și a celor împreună pătimitori cu dânsul*, Editura Episcopia Râmnicului, Rm. Vâlcea, 2001. Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II, București, 1936.

INFLUENȚA VOIEVODULUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ASUPRA DEZVOLTĂRII VIETII SPIRITUALE A ROMÂNILOR

Pr. IONEL DORIN MOGA

Constantin Brâncoveanu a făcut dovada unor remarcabile talente politice și diplomatice, fapt ce l-a ajutat să se mențină în scaunul Țării Românești mai bine de un sfert de veac (1688-1714) și să se bucure de aprecierea unor renumiți monarhi și oameni politici europeni. A fost unul dintre cei mai mari voievozi ai neamului, cunoscut ca un strălucit întemeietor de cultură și artă, ctitor de biserici și mănăstiri, atât în țară cât și în străinătate, întemeietor de așezăminte și spitale pentru săraci și bolnavi și mare apărător al credinței creștine, până la a primi moarte de martir.

În perioada domniei lui Constantin Brâncoveanu, cultura românească a cunoscut o perioadă de înflorire, domnitorul fiind un fervent sprijinitor al culturii. În cei 25 de ani și cinci luni de domnie, Brâncoveanu s-a dovedit un gospodar desăvârșit și bun administrator al avuțiilor țării, instaurând o epocă de prosperitate și pace. A inițiat o amplă activitate de construcții religioase și laice, îmbinând armonios în arhitectură, pictură murală și sculptură în tradiția autohtonă, stilul neo-bizantin și ideile novatoare ale renașcentismului italian într-un nou stil caracteristic numit „stilul brâncovenesc”. Denumirea de *stil brâncovenesc* sau de *artă brâncovenească* este folosită în istoriografia română de artă pentru arhitectură și artele plastice din Țara Românească în timpul domniei sale. Deoarece această epocă a influențat în mod hotărâtor evoluțiile de mai târziu, termenul se folosește prin extensie și pentru a descrie operele de artă din vremea primilor Mavrocordați, până către anul 1730. Istoricii de artă caracterizează uneori stilul prin analogie cu renașterea apuseană, datorită structurilor sale clare, raționaliste; exuberanța lui decorativă permite și folosirea termenului de „baroc brâncovenesc”. Constantin Brâncoveanu și-a asumat rolul de protector al tiparului și școlilor din Țara Românească, dar și din Transilvania, numele său fiind întâlnit între cele ale donatorilor de la școala românească din Șcheii Brașovului. S-a înconjurat de personalități de cultură din țară și din străinătate, susținând financiar și diplomatic pregătirea tinerei generații de cadre în școlile europene.

A înființat în 1694, Academia Domnească din București, o școală superioară (colegiu public pentru pamântenii și străini) având ca limbă de predare greaca veche, în clădirile de la mănăstirea Sfântul Sava. În 1707, a reorganizat-o numind în fruntea ei pe învățatul grec Sevastos Kyminitis, urmat de Marcu Porfiroopol.

În paralel cu „Academia de la Sfântul Sava” funcționau și alte școli, în

incinta unor mănăstiri unde se preda în slavonă și în românește. Așa au fost școlile de la mănăstirile Sfântul Gheorghe Vechi și Colțea, amândouă în București care pregăteau dieci pentru cancelariile domnești, preoți și dascăli. O serie de școli românești existau în orașele țării, în mănăstiri și chiar în mediul rural. În câteva mănăstiri au luat ființă biblioteci, cu lucrări procurate din mari centre culturale din apusul Europei; printre acestea se remarcă biblioteca de la Mănăstirea Mărgineni (ctitoria lui Constantin Cantacuzino) și biblioteca Mănăstirii Horezu, ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu.

Voievodul Constantin Brâncoveanu a rămas în istorie și în conștiința națională și ca un mare ocrotitor al tiparului.

Domnia lui debutează printr-un act de cultură și anume prin apariția „Bibliei de la București”, prima ediție integrală a Sfintei Scripturi în limba română, operă de mari proporții pentru acel timp (944 pagini în format mare, pe două coloane, cu literă mărunță). Tipărirea începuse încă din timpul lui Șerban Cantacuzino, la 5 noiembrie 1687; un prim tiraj era terminat în 1688, în timpul vieții acestuia. Al doilea tiraj s-a terminat abia în noiembrie 1688 sub noul domnitor. Potrivit unei note dintr-o altă tipăritură, Brâncoveanu, ca mare logofăt al Țării Românești, fusese „ispravnicul” lucrării de tipărire a acestei prime Biblii românești.

Pe lângă tipografia mai veche înființată în 1678 la București de către Mitropolitul Varlaam s-au înființat acum câteva tipografii noi: la Buzău, în 1691, prin strădaniile episcopului Mitrofan (un moldovean, fost episcop de Huși), la Snagov, în 1694, la Râmnicu-Vâlcea, în 1705, la Târgoviște, în 1708, toate prin osteneala lui Antim Ivireanul, care dintr-un smerit ieromonah a ajuns să fie ales în 1705 episcop de Râmnic, iar în 1708 mitropolit. S-au tipărit felurite cărți: de slujbă, de teologie, de învățătură, de combatere a catolicismului și calvinismului, toate în limbile română, greacă, slavonă și arabă.

A fost unul dintre cei mai mari ctitori de biserici și mănăstiri din Țările Române. Încă înainte de a ajunge domnitor, el a ridicat două biserici, una la Potlogi și alta la Mogoșoaia, lângă București. După ce a devenit domnitorul Țării Românești, a mai ctitorit încă trei biserici în București, pe locul unora mai vechi: Biserica Sfântul Ioan cel Nou sau „Grecesc” demolată în secolul trecut, biserica mănăstirii Sfântul Sava, demolată și ea în secolul trecut și biserica Sfântul Gheorghe Nou, existentă și azi în centrul Capitalei, fiind recent restaurată. În această din urmă biserică au fost depuse și osemintele ctitorului în anul 1720, aduse în ascuns de la Constantinopol, de către soția sa, doamna Marica. A mai zidit o biserică la Doicești (jud. Dâmbovița).

Împreună cu unchiul său, spătarul Mihai Cantacuzino, a ridicat mănăstirea din Râmnicu Sărat, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, închinată mănăstirii Sfânta Ecaterina de la Muntele Sinai. În vara anului 1690, Constantin Brâncoveanu a pus piatra de temelie a celei mai de seamă dintre

ctitoriile sale: Mănăstirea Horezu, cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena.

Printre alte biserici și mănăstiri ctitorite sau refăcute de binecredinciosul voievod, trebuie amintite: Mănăstirea Sâmbăta de sus, Mănăstirea Surpatele, Mănăstirea Polovragi, Mănăstirea Turnu din Târgșoru Vechi (jud. Prahova).

După mazilirea sa din anul 1714, Constantin Brâncoveanu a fost dus la Istanbul și închis la Edicule, împreună cu familia sa. El a fost acuzat de relații ascunse cu dușmanii Porții Otomane (marile puteri creștine din acea vreme: Rusia, Austria, Polonia și Veneția), de corespondența sa cu Viena și Moscova (cărora le-ar fi furnizat informații secrete despre turci), de cumpărarea de moșii și construirea unor palate în străinătate (în Transilvania), de depunerea de bani în băncile din Viena și Veneția, precum și de baterea de monede purtând chipul său.

Pentru a i se cruța viața, i s-au cerut 20.000 pungi cu aur (aproximativ 11 milioane de galbeni), o sumă imposibilă chiar și pentru „beiul de aur”, cum era poreclit Brâncoveanu la Istanbul.

Pe 15 august 1714, când creștinii pomeneau Adormirea Maicii Domnului, chiar în ziua în care voievodul împlinea 60 ani, a fost adus împreună cu ceilalți prizonieri, la Yali Koshu, „Pavilionul mării”. Erau prezenți sultanul Ahmet al III-lea, marele vizir Gin Ali, reprezentanții diplomați ai Franței, Angliei, Rusiei și Austriei. Li s-a cerut să renunțe la credința ortodoxă strămoșească, pentru a fi grațiați, dar voievodul și-a încurajat fiii să fie statornici în credință, fiind singurul bun ce le-a mai rămas. Înfuriat, sultanul a poruncit să fie tăiate mai întâi capetele celor patru copii ai voievodului, apoi pe cel al sfetnicului Ianache, crezând că astfel îi va înfrânge credința. Dar Brâncoveanu îndurerat și-a făcut semnul crucii spunând: „Doamne, fie voia Ta” și a întins singur capul călăului. Cele șase trupuri decapitate au fost aruncate în apele Bosforului, iar capetele purtate pe ulițele cetății.

Iată cum descrie Gheorghe Șincai în Cronica Românilor martiriul dreptcredinciosului voievod: „Odată cu Brâncovanul au pierit cei patru feciori ai lui, cărora le-a graiat astfel în ora morții; „Iată toate avuțiile și tot ce am avut am pierdut; să nu ne pierdem încăi sufletele...stați tari și bărbătește, dragii mei; să nu băgați seamă de moarte. Priviți la Hristos, Mantuitorul nostru câte a răbdat pentru noi și cu ce moarte de ocară a murit. Credeți tari întru aceasta și nu vă mișcați, nici vă clătiți din credința voastră pentru viața și lumea aceasta ...”. „Acestea zicând el, porunci împăratul de le tăiară capetele, întâi ale feciorilor începând de la cel mai tânăr și mai pe urmă a tăiat capul lui Constantin Brâncovanu și aruncară trupurile în mare. Și creștinii după aceea, aflându-le le-au astrucat la Patriarhie”.

În anul 1720, osemintele Domnitorului Constantin Brâncoveanu au

fost aduse în țară de către Doamna Marica Brâncoveanu și îngropate cu cinste în Biserica Sfântul Gheorghe Nou din București.

La 20 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât canonizarea binecredinciosului Voievod Constantin Brâncoveanu împreună cu fiii săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și Ianache sfteticul, în urma cercetării amănunțite a vieții și faptelor lor încărcate de sfințenie, de credință fierbinte în Dumnezeu și de moarte martirică pentru legea creștinească. Biserica a rânduit ca în ziua de 16 august a fiecărui an să fie cinstiți în ceata Sfinților Martiri ai Ortodoxiei.

Bibliografie. M. Bărbulescu și Denis Deletant, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2007. Constantin Șerban, *Constantin Brâncoveanu*, Editura Tineretului, București, 1969. Gherasim Cristea, *Viața Sfântului Martir Constantin Vodă Brâncoveanu și a celor împreună pătimitori cu dânsul*, Editura Episcopiei Râmnicului, Rm Vâlcea, 2001. Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II, București, 1936. Idem, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, Tipografia „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1908. F. Popescu, *Ctitorii Brâncovenești*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2004. Gheorghe Șincai, *Cronica Românilor și a mai multor neamuri*, I-III, Ediție îngrijită de F. Fugariu, București, 1978. Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1580)*, Editura Meridiane, București, 1987, Alexandru Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Taiană*, Editura Cartea Românească, București, 1925. *Viețile și pildele Sfinților - Viața Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu*, Editura Anastasia, Oradea, 1997.

PROSCOMIDIA - EVOLUȚIE ISTORICĂ

Pr. CRINU MIHAI

Proskomidia este prima parte a Sfintei Liturghii (1). Deși nu face parte din rânduiala propriu zisă a Liturghiei, ea este parte din Sfânta Liturghie, este partea ei de taină, de pregătire, indispensabilă acesteia, deoarece proscomidia este rânduiala pregătirii darurilor de pâine și vin (2), care alcătuiesc materia jertfei (3). Deci fără pregătirea darurilor de pâine și de vin nu am putea vorbi de aducerea jertfei euharistice, de Sfânta Liturghie, ar fi un non sens căci nu am avea obiectul (4). Observăm în Liturghier (5) că ea are o rânduiala proprie, care începe cu binecuvântarea mică, separat de cea proprie a Sfintei Liturghii. De asemenea dacă Sfânta Liturghie se oficiază pe Sfânta Masă, Proscomidia are locul ei propriu de oficiere și anume Proscomidiarul.

Încă de la începuturile Bisericii primare aducerea darurilor necesare pentru Sfânta Jertfă a fost o practică a tuturor celor care veneau și participau la săvârșirea cultului. S-ar putea spune că toți cei care participau la Liturghie și aveau să se împărtășească își aduceau darul ca simbol concret al ofrandei lor spirituale (6).

De la început Proscomidia, ca act de aducere, de oferire, de punere înaintea, a fost unul dintre motivele constitutive ale Liturghiei creștine, precum mărturisește textul anaforalei Sfântului Vasile cel Mare: „...în noaptea în care S-a dat pe Sine Însuși pentru viața lumii, luând pâine în sfintele și preacuratele Sale mâini, arătând-o Ție, lui Dumnezeu Tatăl, mulțumind, binecuvântând, sfințind și frângând, a dat Sfinților Săi Ucenici și Apostoli...” (7). Deci Mântuitorul, când a instituit Sfânta Euharistie, a trebuit să pună pe masa de cină, să aducă înaintea, să ofere, pâinea și vinul, pe care le-a ales să servească drept elemente pentru Jertfa Sa, în Biserica Sa (8), pentru ca mai apoi Biserica să-L imite făcând la fel, căci dacă Hristos n-ar fi făcut aceasta nici Biserica n-ar fi știut să o facă: „Aceasta să o faceți întru pomenirea mea” (9).

Ritualul Proscomidiei nu a avut de la început această rânduială ca astăzi. Ea a avut un ritual foarte simplu care s-a menținut multe veacuri. Pe cât de complicată astăzi, pe atât de simplă și de sumară a fost rânduiala ei în primele secole. Și nici timpul și locul ei de săvârșire nu a fost cel de astăzi (10). Ceremonialul din această perioadă ni se face cunoscut în operele patristice din acea perioadă (11). În acea vreme acțiunea se petrecea în prima parte, sau mai exact spus, chiar la începutul Liturghiei credincioșilor îndată

după concedierea catehumenilor. Întâlnim aceste lucruri la Sfântul Iustin Martirul și Filozoful în *Apologia I către Antoninus Pius* (Roma cca. 155) (12) și în *Constituțiile Sfinților Apostoli prin Clement* (Antiohia, cca 380) (13). Îndată după concedierea catehumenilor și a penitenților, diaconii adunau darurile aduse de credincioși și le depuneau în pastoforiu (14) sau pe o altă masă din altar. Darurile erau aduse numai de cei care erau împăcați cu Biserica, adică de cei ce nu erau opriți de la împărtășire (15). Dintre darurile aduse se alegeau, de către diaconi, cele care erau potrivite pentru săvârșirea Sfintei Jertfe. De asemenea, după cum întâlnim, în comentariul Sfântului Gherman al Constantinopolului (sec. VIII) ni se arată că diaconul săvârșea Proscomidia, lucru ce s-a întâmplat până în secolul al XIV-lea (16). Mai târziu această lucrare a proscomidiei este încredințată și preotului (17) ca mai apoi să fie destinată numai preotului, așa cum găsim în rânduiala de astăzi. Acestea erau aduse episcopului pe sfânta masă (18), iar acesta le consacra ca daruri de jertfă printr-o scurtă rugăciune de binecuvântare asupra lor înainte de ale sfinți (19). Acestui moment în care se săvârșea această rânduială primară a Proscomidiei îi corespunde aproximativ în Liturghia de astăzi momentul în care se citește rugăciunea punerii înainte (20) în timpul ecteniei de după aducerea darurilor pe sfânta masă (21). În decursul timpului observăm că timpul și locul de săvârșire al Proscomidiei a fost deplasat chiar înainte de începutul Liturghiei propriu-zise. Dacă la început Proscomidia era parte integrantă a Liturghiei credincioșilor, iată că acum ea se săvârșește chiar înaintea Liturghiei Catehumenilor sau a celor chemați. Transferarea aceasta a început aproximativ prin secolele VI-VII chiar, sporadic, încă din secolul V. Acest transfer s-a făcut lent, aproape pe nesimțite, iar mai apoi s-a generalizat. Cauzele care au generat această deplasare sunt: slăbirea instituției catehumenatului și dezvoltarea ritualului Proscomidiei (22).

În ceea ce privește pâinea adusă de credincioși pentru Sfânta Jertfă trebuie să menționăm că la început aceasta nu se deosebea de pâinea obișnuită folosită la masa de familie. Însă de timpuriu vedem că pe pâinea consacrată aducerii s-a luat obiceiul a se face semnul Sfintei Cruci, acest lucru observându-se și pe o bucată de marmură, din secolul al III-lea, descoperită în catacombe, pe care erau reprezentate pâini cu monograma simplă al Mântuitorului. Putem spune că aceste simple cruci nu sunt decât o anticipare a peceții, care s-a dezvoltat mai târziu și care este în uz și astăzi. O mențiune despre pecete (ἡ σφραγίς) se întâlnește pentru prima dată abia în rânduiala Proscomidiei întocmită în secolele al X-lea – al XI-lea pentru episcopul Paul din Galipoli, însă în uz trebuie să se fi aflat de mai înainte. Încă din secolul al VIII-lea, când întâlnim rânduiala scoaterii Sfântului Agneț (ὁ Ἄμνος, Agnus = miel), pâinea Proscomidiei se numea profora (προσφορά), de unde vine în limba română prescură” (23). „Prescura (προσφορά), cea numită artos (ἄρτος) și binecuvântare și pârgă, din care se taie Trupul Domnului, se ia ca simbol al

Pururea Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu...” (24). În ceea ce privește numărul acestora pentru oficierea Proscomidiei încă din secolele al X-lea – al XIII-lea au fost diferite discuții, ajungându-se ca astăzi să se folosească cinci prescuri (25) destinate scoaterii Sfântului Agneț și celorlalte părțicele și miride.

După cum am văzut mai sus, ritualul scoaterii Sfântului Agneț și pregătirea potirului erau în uz, într-o formă embrionară, înainte de secolul VIII. Primul document în care găsim mărturii, în acest sens, este *Tâlcuirea Sfintei Liturghii* a Sfântului Gherman al Constantinopolului (26). Celelalte amănunte secundare ritualului scoaterii Sfântului Agneț și a potirului se adaugă succesiv până în secolul al XIV-lea, când sunt fixate definitiv de Filotei, Patriarhul Constantinopolului. Miridele (ἡ μερίς, μερίδος = parte) derivă din pomenirile nominale care la început se făceau la Sfânta Masă în timpul dipticelor, îndată după sfințirea darurilor. În unele părți, prin secolele IV-V, se citeau înainte de anafora după depunerea darurilor pe Sfânta Masă și după sărutarea păcii. De aici, ele au urmat aceeași deplasare ca întreg ritualul Proscomidiei fiind transferate, prin secolele VI-VII, în locul pe care îl au și astăzi. Miridele pentru cetele de sfinți sunt atestate în scris din secolul XI înainte și fixate definitiv în secolul XIV (27), după unii fixarea lor a mers până în secolul al XVI-lea (28). Originea lor trebuie să fie Muntele Athos, după cum indică pomenirea Sfântului Atanasie Atonitul (Αθανάσιος ο Αθωνίτης n. 930), în urma cuvioșilor de la mirida a VI-a. În ceea ce privește rugăciunile pentru cei vii și pentru cei adormiți (29), din cadrul rânduiei Proscomidiei, putem spune că acestea sunt proprii tradiției românești începând cu Liturghierul de la Iași din 1845 deoarece ele lipsesc din liturghiile grecești și rusești (30).

Putem spune că pregătirea darurilor de pâine și vin cu apă a fost de la început o imitare a ceea ce a făcut Mântuitorul la Cina cea de Taină. Dacă la început, Proscomidia s-a aflat într-o stare embrionară și se săvârșea după o rânduială simplă, odată cu trecerea timpului ea a ajuns printr-o dezvoltare lentă să capete până în secolul al XIV-lea, după alții această dezvoltare definitivându-se și uniformizându-se aproximativ prin secolul al XVI-lea – al XVII-lea (31), forma pe care o are astăzi. Astfel în toată această perioadă i s-a schimbat și momentul săvârșirii - de la începutul Liturghiei credincioșilor la locul de azi, înainte de a începe Liturghia propriu-zisă, putând spune ca ea este partea ascunsă, partea care nu se vede și nu se aude din Sfânta Liturghie; dar și rânduiala - de la scoaterea Sfântului Agneț și pregătirea potirului la rânduiala de astăzi, așa cum le găsim aranjate pe Sfântul Disc și cum foarte frumos spune mitropolitul Bartolomeu Anania că avem aici „Împărăția cerurilor scrisă în pâine” (32) preotul contemplând aici nici mai mult nici mai puțin decât Împărăția Cerurilor. Această așezare a părțicelelor pe Sfântul Disc are și o semnificație simbolică, reprezentând unitatea și deplinătatea Bisericii,

imaginea ei la judecata obștească, reprezentarea simbolică a unității în Hristos, a întregii Sale Biserici, a celei din ceruri și a celei de pe pământ, format din credincioșii vii și adormiți pentru care se roagă preotul împreună cu ceilalți membri (33).

Note:

1. Proscomidie vine de la cuvântul grecesc προσκομίζω = a aduce, a pune înainte, a oferi, a face dar. Vezi *Învățătura de credință creștină ortodoxă - Catehism*, Episcopia Ortodoxă Română Oradea, 1996, p. 242. „Cuvântul e grecesc, de la verbul *proskomizo* care înseamnă a aduce ceva pe palme, a oferi ceva în dar, a aduce cuiva o ofrandă,” † Bartolomeu ANANIA, *Cartea deschisă a Împărăției*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 38. La greci se întrebuințează și termenul πρόθεσις corespunzător termenului latin oblatio. În celelalte rituri, ca de exemplu la sirienii iacobiți, proscomidia poartă numele de jertfa lui Melchisedec, a se vedea: Doctorand Iulian A. ȘCHIOPU, „Rânduiala proscomidiei în riturile liturgice răsăritene”, *Orthodoxia*, Seria II-a, XXI, nr. 7-8 (1969), p. 588.
2. Spre deosebire de jertfele Vechiului Testament, unde se aduceau jertfe de animale și jertfe din roadele pământului, iată că jertfa pe care trebuie să o aducă oamenii Noului Legământ este jertfe de pâine și vin, ca o pârgă a vieții lor, o pârgă omenească. „Prin omenească înțelegem însă ceea ce aparține omului; or, nevoia de a-și pregăti pâinea pentru mâncare și vinul pentru băut, este ceva propriu numai omului. Aceasta este explicația formei (materiei) darurilor noastre.” Nicolae CABASILĂ, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, cap. III, p. 15.
3. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, p. 242.
4. Preot Profesor Petre VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 119.
5. *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, pp.117-130.
6. Pr. Prof. P. VINTILESCU, *op. cit.*, p. 120.
7. *Liturghier...*, p. 251.
8. „Așa a făcut și Mântuitorul (la Cina Cea de Taină). Luând în mâini pâinea și vinul, El le-a arătat mai întâi lui Dumnezeu-Tatăl închinându-i-le ca daruri” N. CABASILĂ, *op. cit.*, p. 14.
9. Luca 22, 19.

10. Preot Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica specială*, Editura Nemira, București, ³2002, p. 198.
11. Pr. Prof. P. VINTILESCU, *op. cit.*, p. 121.
12. „...când încetăm rugăciunile, ne îmbrățișăm unii pe alții cu sărutare. După care se aduce întâi-stătătorului fraților pâine și un pahar de vin amestecat cu apă; și acesta luându-le înaltă laudă și slavă Tatălui a toate prin numele Fiului și al Duhului Sfânt și face mulțumire multă pentru că am fost făcuți vrednici de acestea de către El... cei numiți diaconi dau fiecăruia dintre cei de față să se împărtășească din Pâinea și Vinul și apa euharistice și le duc și celor ce nu sunt de față” IUSTIN Martirul și Filozoful, *Apologia I către Antoninus Pius*, LXV traducere de diacon Ioan I. ICĂ jr., în *Canonul Ortodoxiei I*, Canonul apostolic al primelor secole, Editura Deisis, Sibiu, 2008, p. 367 sau IUSTIN Martirul și Filozoful, *Apologia I*, LXV în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești vol. II Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indice de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Olimp Căciulă și Pr. Prof. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 70.
13. „Iar după rugăciune diaconii să se ocupe unii de ofranda Euharistiei. 21. Iar după acestea să se facă Jertfa... Să se păzească însă și ușile ca să nu intre vreun necredincios sau neinițiat” *Constituțiile Sfinților Apostoli prin Clement* (Antiohia, cca 380), Cartea II, cap LVII, LXV, traducere de diacon Ioan I. ICĂ jr., în *Canonul Ortodoxiei I*, Canonul apostolic al primelor secole, Editura Deisis, Sibiu, 2008, pp. 647-648 și „După ce s-au făcut acestea (după prima rugăciune pentru credincioși n.n.), diaconii să aducă episcopului darurile la jertfelnic ...” *Ibidem*, p. 746.
14. Pr. Prof. P. VINTILESCU, *op. cit.*, nota 282, p. 121.
15. „Episcopul trebuie să știe însă ale cui aduceri de roade trebuie să le primească și ale cui nu trebuie”, amintim aici pe: cârciumari, desfrânați, răpitori, făcătorii de idoli, hoți, vameșii nedrești, cei care înșeală, cei care asupresc, ucigași, călăi etc. *Constituțiile Sfinților Apostoli...*, Cartea IV, cap. VI, pp. 665-666.
16. Sfântul GHERMAN I, arhiepiscopul Constantinopolului, *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, traducere și note de Pr. Prof. Nicolae Petrescu, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2005, p. 51; Alexander SCHMEMANN, *Euharistia – Taina Împărăției*, traducere din limba rusă de Pr. Boris Răduleanu, Editura Sofia, București, 2012, p. 129.
17. TEODOR, episcop de Andida, *Comentariu liturgic*, traducere și prezentare de Pr. Prof. Nicolae Petrescu, cap. IX-X, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2006, pp. 54-56. Această lucrare este datată în secolele XII-XIII.

18. Pr. Prof. P. Vintilescu, *op. cit.*, pp. 121-122.
19. Preot Prof. Dr. E. BRANIȘTE, *Liturgica...*, p. 199.
20. *LITURGHIER*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 168, în *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* și pp. 242-243, în *Liturghia Sf. Vasile cel Mare*.
21. Pr. Prof. P. VINTILESCU, *op. cit.*, p. 122.
22. Preot Prof. Dr. E. BRANIȘTE, *Liturgica...*, pp. 199-200.
23. *Ibidem*, pp. 122-123.
24. Sfântul GHERMAN I, arhiepiscopul Constantinopolului, *Tâlcuirea Sfintei Liturghii...*, p. 50.
25. Pr. Prof. P. VINTILESCU, *op. cit.*, pp. 136-137.
26. Sfântul GHERMAN I, arhiepiscopul Constantinopolului, *Tâlcuirea Sfintei Liturghii...*, cap. II, Proscomidia, pp. 47-55.
27. Am putea vorbi și în zilele noastre de o modificare în ceea ce privește pomenirile la miridele celor nouă cete și facem referire aici la prima miridă. Spre exemplu în *LITURGHIER*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, prima miridă se scoate în cinstea Sfântului Ioan Botezătorul pe când în cel actual, ultima ediție, *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, se scoate pentru Îngeri. Vezi în acest sens și articolul următor: †DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, „Necesitatea pomenirii îngerilor în rânduiala Proscomidiei” în *Teologie și viață*, SN, XIV, nr. 7-12, (2004), pp. 27-30.
28. Doctorand Iulian A. ȘCHIOPU, *art. cit.*, p. 591.
29. Pr. T. POPESCU-URLUIENI, „Originea molitvei pentru morți de la Proscomidie” în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-2 (1964), pp. 18-23.
30. Preot Prof. Dr. E. BRANIȘTE, *Liturgica...*, pp. 200-202.
31. Doctorand Iulian A. ȘCHIOPU, *art. cit.*, p. 592.
32. †Bartolomeu ANANIA, *Cartea deschisă a Împărăției ...*, p. 47.
33. Pr. Prof. Petre VINTILESCU, „Sensul pomenirii sfinților după jertfa euharistică”, în *Glasul Bisericii*, XXI, nr. 5-6 (1962), pp. 468-472.

POEZIE RELIGIOASĂ:

SUB CINSTITUL TĂU ACOPERĂMÂNT
(Priceasnă la Praznicul Acoperământului Maicii Domnului)

Maică Preacurată suntem pribegi iar,
Rătăcim prin lume fără de hotar,
Ne simțim străini și fără de har,
Preasfântă Fecioară primește-ne iar.

Frații noștri Maică s-au înstrăinat,
Au plecat în lume și s-au depărtat,
Au lăsat în urmă doruri și oftat,
Adună-i Măicuța pe toți laolalt.

Ochi bățani ce cată spre cerul înalt,
Și cu rugăciune lacrimi îți împart,
Maică, pentru fiii cei pierduți pe drum,
Să-i aduci tu iarăși la credință-acum.

În pământul Țării noastre Românești,
Pe toți laolaltă Maică să ne crești,
În credința sfântă noi să stăruim,
Și în țara noastră străini să nu fim.

Maică Preacurată ție ne rugăm,
Nu lăsa Fecioară să ne-ndepărtăm,
Acoperă țara și al tău popor,
Maică Preacurată cu-al tău omofor.

(Pr. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE)